

Matkalla Mun Rajoihin

Nuorten kokemuksia Amnestyn kampanjasta

Sosiaalialan koulutusohjelma,
Sosionomi
Opinnäytetyö
28.10.2010

Sini Nykänen
Tanja Pehkonen

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi AMK	
Tekijä/Tekijät			
Sini Nykänen ja Tanja Pehkonen			
Työn nimi			
Matkalla Mun Rajoihin. Nuorten kokemuksia Amnestyn kampanjasta			
Työn laji	Aika	Sivumäärä	
Laadullinen tutkimus	28.10.2010	39 + 2 liitettä	
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää nuorten kokemuksia Amnestyn Mun Rajat – koulutuksesta. Koulutus haastaa nuoria pohtimaan henkilökohtaisen reviirin määrittelyä sekä toisten yksityisyyden kunnioittamista. Selvitimme millaisia valmiuksia nuorilla on suhteessa seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen ja kuinka he haluaisivat tällaisia asioita käsiteltävän. Tarkoituksenamme oli tuottaa ihmisoikeusjärjestö Amnesty Internationalille koulutuksen kehittämistä palvelevaa tutkimustietoa.</p> <p>Työmme on laadullinen tutkimus, jonka teoriana on Lawrence Kohlbergin moraalikasvatusteoria. Valitsimme tämän teoriaksi, koska Mun Rajat -koulutus pyrkii vaikuttamaan nuorten arvoihin ja moraalikäsityksiin. Haastattelimme koulutukseen osallistuneita nuoria Helsingin palvelualueiden oppilaitoksessa toukokuussa 2010. Toteutimme haastattelut kahtena eri ryhmähaastatteluna, joihin molempiin osallistui neljä nuorta. Tutkimusmenetelmänä käytimme teemahaastattelua ja analyysimenetelmänä teemoittelua.</p> <p>Haastatteluissamme oli viisi teemaa: itsemääräämisoikeus, suvaitsevaisuus, kiusaaminen ja nimittely, oma vastuu ja vaikutusmahdollisuudet sekä koulutuksen arviointi. Haastatteluista ilmeni, että nuoret olivat sisäistäneet selkeitä ajattelumalleja liittyen toisen itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, nimittelyyn sekä omien rajojen määrittelyyn. Nuoret eivät aivan täysin tiedostaneet mitä seksuaalinen itsemääräämisoikeus tarkoittaa, mutta olivat luoneet siihen liittyviä selkeitä käyttäytymissääntöjä. Nuoret kertoivat haluavansa toiminnallisia harjoituksia ja vuorovaikutteista keskustelua kouluttajan kanssa. Haastateltavat eivät kuitenkaan enää kokeneet olevansa koulutuksen kohderyhmää, vaan koulutus tulisi heidän mielestään suunnata nuoremmille.</p> <p>Nuorten moraalisisessa ajattelussa oli vielä kehitettävää, nuoret eivät tiedostaneet tätä itse. Siksi on tärkeää, että moraalisia kysymyksiä käsitellään nuorten kanssa. Opetuksessa tulee tähdätä ymmärrykseen, pelkkä ohjeistus ja valistus eivät riitä. Nuorilla tulee olla oikeus vaikuttaa heitä koskeviin suunnitelmiin ja päätöksiin seksuaaliasioissa.</p>			
Avainsanat			
moraalikasvatus, Mun Rajat –koulutus, seksuaalinen itsemääräämisoikeus, suvaitsevaisuus			

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Sini Nykänen and Tanja Pehkonen		
Title		
Journey to My Limits. Young people's experiences of Amnesty International's campaign		
Type of Work	Date	Pages
Final project	28 October 2010	39 + 2 appendix
<p>ABSTRACT</p> <p>The objective of this study was to investigate how young people experienced My Limits -training of Amnesty International. The training challenged young people to reflect on the boundaries of their own personal space as well as to respect other people's privacy. We explored young people's sexual self-determination abilities and how they would like to discuss subjects related to sexuality. This study aimed to produce information that helps Amnesty International to improve their training.</p> <p>Our final project was a qualitative study using Lawrence Kohlberg's theory of moral education as a theoretical basis. Kohlberg's theory applies well to our study because My Limits -training strives to affect young people's values and moral opinions. We used theme interviews as a study method. These interviews were carried out in Helsinki Trade School of Service Industry in May 2010. We interviewed eight young people in two different groups and analysed the material we received by thematising.</p> <p>There were four different themes in our interviews: tolerance, bullying, self-determination and evaluation of education. The interviews revealed that young people had internalized a clear model of thinking related to respecting other people's self-determination, bullying and defining their own boundaries. Young people were not totally aware of what sexual self-determination meant, but they had created clear rules related to behaviour. Interviewees wished for functional exercises and interactive discussion with the trainer. They, however, experienced that they were not the target audience of the training and they thought training should be targeted at younger students.</p> <p>Young people's moral thinking was further developed, but they were not aware of that themselves. It is therefore important that the moral issues are discussed with young people. Education should aim at understanding because guidance and education alone are not enough. Young people should have the right to influence plans and decisions on sexual matters which apply to them.</p>		
Keywords		
moral education, My Limits –training, sexual self-determination, tolerance		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	AMNESTY INTERNATIONAL JA MUN RAJAT	2
2.1	Amnesty ja ihmisoikeuskasvatus	2
2.2	Mun Rajat -kampanja	3
3	MORAALIKASVATUS	5
3.1	Nuorten arvot ja moraali	5
3.2	Moraalikasvatusteoria	6
3.3	Seksuaalisuus	9
3.3.1	Nuorten seksuaalisuus ja omien rajojen määrittäminen	9
3.3.2	Seksuaalikasvatus	11
3.3.3	Nuorten seksuaalioikeudet	12
3.3.4	Seksuaalinen itsemääräämisoikeus	13
3.4	Suvaitsevaisuus	13
3.4.1	Identiteetti ja erilaisuuden kohtaaminen	14
3.4.2	Pukeutuminen	15
3.4.3	Kiusaaminen	15
3.4.4	Homottelu ja huorittelu	16
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
4.1	Tutkimusongelma	19
4.2	Aineistonkeruumenetelmä	20
4.3	Haastattelukysymysten muodostus	20
4.4	Tutkimusjoukko ja haastattelun toteutus	21
4.5	Analyysimenetelmä ja teemojen muodostus	21
5	TULOKSET	22
5.1	Suvaitsevaisuus ja rajojen määrittely	22
5.1.1	Kiusaaminen ja nimittely	23
5.1.2	Pukeutuminen	24
5.2	Muiden vaikutus	25
5.3	Mielipiteitä koulutuksesta	26
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	27
6.1	Suvaitsevaisuus ja rajojen määrittely	27
6.1.1	Homottelu ja huorittelu	28
6.1.2	Pukeutuminen	29
6.2	Muiden vaikutus	30
6.3	Mielipiteitä koulutuksesta	31
7	POHDINTA	32
7.1	Eettisyys ja luotettavuus	34
	LÄHTEET	37
	LIITTEET	39

1 JOHDANTO

Teimme opinnäytetyömme ihmisoikeusjärjestö Amnesty Internationalin Mun Rajat -kampanjasta, joka on yläkouluikäisille ja sitä vanhemmille nuorille suunnattu ihmisoikeuksia ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta käsittelevä teemakokonaisuus. Kampanjan tarkoituksena on valistaa nuoria omien sekä toisten henkilökohtaisten rajojen tunnistamisesta ja kunnioittamisesta. Keskeisenä viestinä on, että seksuaalinen itsemääräämisoikeus on jokaiselle kuuluva ihmisoikeus. Näitä asioita käsitellään nuorten kanssa Mun Rajat -koulutuksissa, joita Amnestyn vapaaehtoiset vierailijat järjestävät kouluissa. (Mun rajat 2007-2009.) Seuraavassa lainauksessa kiteytyy kampanjan sanoma nuorten omalla kielellä:

Mulla on oikeus päättää missä mun rajat menee.
Mulla on oikeus säätää ne itse.
Mulla on oikeus mun kehooni.
Oikeus määrätä, kuka saa koskea ja miten.
Mulla on oikeus tuntea mun tunteita,
mulla on oikeus näyttää siltä miltä haluan.
Mulla on oikeus olla sitä mieltä mitä haluan.
Mulla on oikeus mun rajoihin.
Ja sulla sun. (Ihmisoikeudet.net 2007.)

Työmme on laadullinen tutkimus ja sen teoriana toimii Lawrence Kohlbergin moraali- kasvatusteoria. Teoria sopii työhömmme, koska Mun Rajat -koulutuksissa käsitellään moraalisia kysymyksiä, joiden kautta pyritään vaikuttamaan nuorten arvoihin. Moraalika- svatuksen lisäksi käsittelemme nuorten seksuaalisuutta ja suvaitsevaisuutta, jotka ovat pääteemoja myös Mun Rajat -kampanjassa. Pyrimme vastaamaan työssämme siihen millaisia valmiuksia nuorilla on suhteessa seksuaaliseen itsemääräämisoikeu- teen ja kuinka he haluaisivat siihen liittyviä asioita käsiteltävän koulutuksissa.

Kävimme seuraamassa Mun Rajat -koulutusta Helsingin palvelualojen oppilaitoksessa toukokuussa 2010. Koulutustilaisuuksien jälkeen haastattelimme kahdeksaa siihen osallistunutta täysi-ikäistä nuorta. Tutkimusmenetelmänä käytimme teemahaastattelua ja jaoimme haastateltavat kahteen ryhmään. Haastatteluissamme oli viisi teemaa: it- semääräämisoikeus, suvaitsevaisuus, kiusaaminen ja nimittely, oma vastuu ja vaiku- tusmahdollisuudet sekä koulutuksen arviointi. Analysoinnissa jalostimme näitä teemoja, joiden avulla johdimme aineistostamme tuloksia.

2 AMNESTY INTERNATIONAL JA MUN RAJAT

2.1 Amnesty ja ihmisoikeuskasvatus

Amnesty International on kansainvälinen ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu aktiiviseen vaikuttamis- ja vapaaehtoistyöhön ihmisoikeuksien puolesta. Toiminnan painopisteitä ovat työ syrjintää vastaan, ihmisoikeusloukkauksien oikaiseminen, pakolaisten oikeudet, naisten ja tyttöjen oikeudet sekä taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet. Amnesty toteuttaa ihmisoikeuskasvatusta, joka aktivoi ihmisiä osallistumaan ihmisoikeustyöhön. Ihmisoikeustyö sisältää tietoa omista ja muiden oikeuksista sekä niiden loukkauksista ja tavoista ratkaista ongelmia. Amnesty tuottaa erilaista materiaalia opettajille ja kouluttajille, jotta ihmisoikeusasiat tulisivat esille kasvatustyössä. (Amnesty International 2007-2009.)

Ihmisoikeudet ovat eettisiä periaatteita, joiden mukaan ihmiset voivat toimia ja valtiot säätää lakejaan. Ne ovat keskeisessä osassa ihmisten välisissä suhteissa, koska sosiaalinen elämä käsittää sekä etiikan että lait, ja ihmisoikeuksissa ne yhdistyvät toisiinsa. Ihmisoikeuksien toteutuminen arjessamme edellyttää eettistä asennetta eli ihmisten tasavertaisuuden ja vapauden kunnioittamista. Ne ovat universaaleja arvoja ja ihmissyyden ihanteita, joiden varaan miesten, naisten ja lasten elämä voidaan rakentaa. (Suomen Unesco 2000: 14-16.)

Ihmisoikeudet.net – sivustolla (2010) nuoret kertovat itse mitä ihmisoikeudet ovat:

Saan sanoa oman mielipiteeni. Minua ei syrjitä siksi, että olen eri mieltä. Ihmisoikeudet ovat siis sitä, että voin olla oma itseni eikä minun tarvitse teeskennellä muuta.

Ihmisoikeudet tarkoittavat välituntia, jolloin minun ei tarvitse kuulla olevani hikke tai homo tai vitun kusipää.

Ihmisoikeudet tarkoittavat sitä, ettei minun tarvitse ajatella mainosten tv-sarjojen näyttelijöitä ja verrata itseäni heihin. Oikeuteni toteutuvat, kun virheiden ja paranneltavien asioiden sijasta näen itsessäni jotakin kaunista ja ainutlaatuista. Jonain päivänä tapaan ihmisen, joka välittää minusta silloinkin, kun herään aamulla tukka pystyssä, ilman hiusgeeliä tai meikkiä.

Ihmisoikeuksia löytääkseen ei tarvitse mennä kauas. Riittää, että ajatteleet omaa arkipäivääsi.

On olemassa erikseen lapsen oikeuksien sopimus, joka on yleisluontoinen ihmisoikeussopimus. Se hyväksyttiin 1989 YK:n yleiskokouksessa ja Suomessa se tuli voimaan 1991. Siinä kielletään muun muassa kaikkien alle 18 -vuotiaiden kaikenlainen syrjiminen ja loukkaaminen. (Unicef 2010.)

2.2 Mun Rajat -kampanja

Mun Rajat -kampanja on osa Joku Raja -kampanjaa, joka toimii tyttöihin ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan. (Amnesty International 2007-2009.) Amnesty International oli kiinnostunut ehdotuksestamme tehdä opinnäytetyö liittyen Mun Rajoihin. Tapasimme kampanjapäällikkö Pia Puu Oksasen ja valitsimme yhdessä nuorten etuja parhaiten palvelevan aiheen eli tutkimme kuinka nuoret kokevat Mun Rajat -kampanjan. Tämä oli työmme kannalta tarkoituksenmukaista, koska halusimme saada nuorten äänen kuuluviin. Nuorilla tulee olla oikeus olla mukana päättämässä ja kehittämässä asioita, jotka koskevat heitä. Jotta Mun Rajat -kampanjaa voisi kehittää nuorten tarpeita paremmin palvelevaksi, on tärkeää, että nuoret saavat kertoa mielipiteensä ja kokemuksensa. Kuten nuorisolain (2006/72 § 1) yleisissä säädöksissäkin todetaan, lain tarkoituksena on nuorten aktiivisen kansalaisuuden ja sosiaalisen vahvistamisen edistäminen sekä nuorten kasvun sekä kasvu- ja elinolojen ja itsenäistymisen tukeminen (2006/72 § 1).

Kiinnostuksemme Mun Rajat -kampanjaan nousi myös yhteiskunnallisesta keskustelusta median vaikutuksista nuorten asenteisiin ja käsityksiin itsestään sekä seksuaalisuudesta. Pohdimme antaako valtamedioiden tarjoama malli nuorille epärealistisen ja seksuaalisuutta ylikorostavan käsityksen todellisuudesta ja voiko se olla uhkana heidän kasvulle ja moraalien kehittymiselle. Median merkitys on kasvanut nuorten maailmankuvan sekä ihmiskuvan ja identiteetin muokkaajana vähintäänkin kodin, koulun ja vertaisryhmien tasolle (Modinos, Suoninen 2003: 9). Haitallisten mediasisältöjen vaikutus lapsiin ja nuoriin on huolestuttanut monia tahoja, johon keväällä 2006 lapsiasiavaltuutettu Maria-Kaisa Aula on ottanut kantaa todeten, että lapsilla on oikeus tulla suojelluksi julkisilla paikoilla esillä olevista haitallisilta mediasisällöiltä (Anttonen 2003: KeVer Verkojulkaisu).

Median haitallisuutta lapsille ja nuorille perustellaan muun muassa visuaalisena häirintänä, jolla tarkoitetaan seksuaalisuuden kaupallistumista ja sen heijastumista arkielämään. Kasvurauhaa häiritsevää materiaalia tuotetaan mediassa aikuisten ehdoilla, jolloin altistetaan lapsia ja nuoria seksuaalisuuden räikeimmille muodoille. Julkisilla paikoilla esitettävien mainosten eroottisuus ja seksuaalinen alleviivaavuus ovat yleistyneet. Liian varhain nähtyinä haitallinen materiaali voi vaikuttaa tiedostamatta nuoren

valintoihin ja haavoittaa seksuaalista kasvua. Visuaalisessa kulttuurissa erotisoituneet ja väkivaltaiset elementit ovat niin yleisiä, että ne ovat normalisoituneet osaksi aramme niin, että niiden piirteitä tai tekijän ja uhrin välisiä eroja on usein hankala hahmottaa. Lapsilla ja nuorilla ei ole välineitä tunnistaa visuaalisen häirinnän kohteeksi joutumista. Seksuaalisesti vihjaileva ympäristö voi tiedostamatta mallintaa minäkuvan kehitystä, vaikka lapsi tai nuori tietäsikin, että vihjeisiin ei tarvitse vastata. (Puhakainen 2004: 79; Näre 2004: 57-59; Näre 2005: 68.)

Median vaikuttavuus ei tule kuitenkaan vähenemään tulevaisuudessa, vaan sen merkitys moraalikasvatuksen välittäjänä on jopa korostunut (Kallio 2005: 7). Nuorille on tärkeää antaa median tarjoamien mallien rinnalla myös vaihtoehtoisia malleja seksuaalisuuden ilmenemisestä. Näitä asioita tulee käsitellä luonnollisissa kasvu-ympäristöissä, koulutusten ja oppituntien muodossa. Nuorille tulee opettaa medianlukutaitoa, joka tarkoittaa eri viestimien ja niiden tekstien kriittistä ja arvioivaa lukutaitoa. Mediakasvatuksen osuus opetuksessa tulisi kasvaa sen myötä kun media kehittyy. (Modinos, Suoninen 2003: 212.)

Halusimme tuoda mediakasvatuksen näkökulman esiin, koska median vaikutus nuorten seksuaaliseen kehitykseen on merkittävä ja Mun Rajat -kampanjassa käsitellään seksuaalisuutta ja siihen liittyviä rajoja nuorten suosimissa virtuaalisissa medioissa. Kampanjassa halutaan viedä viestiä seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta yläaste- ja lukioikäisille nuorille. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus on kaikille kuuluva ihmisuus. Kampanja pyrkii kertomaan nuorille, mitä seksuaalinen itsemääräämisoikeus tarkoittaa. Se kannustaa heitä määrittelemään omat rajansa sekä sitä kautta kunnioittamaan ja tunnistamaan toisten rajoja. (Mun rajat -kampanja 2007-2009.)

Kampanjan viestiä viedään nuorille myös koulutusten muodossa. Koulut voivat tilata Amnestyltä vapaaehtoisen vierailijan pitämään Mun Rajat -koulutusta. Koulutuksissa nuorten kanssa käydään toiminnallisten harjoitusten avulla läpi kampanjan keskeistä viestiä sekä haastetaan oppilaita itse pohtimaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta osana nuorten elämää. Kampanja toimii koko kouluyhteisön hyväksi ja siinä otetaan huomioon sekä tyttöjen että poikien oikeudet. Tavoitteena on kouluturvallisuuden parantaminen vastuuttamalla kaikkia kouluyhteisön jäseniä. (Mun rajat -kampanja 2007-2009.)

3 MORAALIKASVATUS

3.1 Nuorten arvot ja moraalit

Keskeisiä käsitteitä opinnäytetyössämme ovat nuorten arvot ja moraalit. Moraalilla on monenlaisia määrittelyjä. Yksilön kannalta se tarkoittaa arviointeja, valintoja ja ratkaisuja, joita hän tekee yhteiskunnan normeja ja sääntöjä noudattaen, jotta pystyy selviytymään yhteisössään. Yhteiskunnassa moraalit näyttävät siten, että eri ilmiöt jaetaan ”hyviin” sekä ”pahoihin”. Ihmisten ajattelua ja toimintaa voidaan ennustaa tiettyyn rajaan asti. Moraaliset säännöt vaihtelevat ajan ja sosiaalisen ympäristön mukaisesti. (Kontula 1989: 7-10.)

Helene Helve (2002: 15) on tutkinut nuorten muuttuvia arvoja ja asenteita. Hän tutki miten niihin vaikuttavat ikä, sukupuoli, kasvatus ja koulutus. Helven mukaan nykynuoret edustavat täysin uutta maailmaa: arvot eivät perustu enää niinkään entisten sukupolvien aatteisiin, vaan tietotekniikan kehittymisen myötä nuoret saavat tietoa entistä enemmän entistä kauempaa.

Lasten ja nuorten uskomukset syntyvät heidän lähiympäristöstään. He omaksuvat ympäristönsä arvoja sosiaalistumisen sekä enkulturaation eli kulttuuriin kasvamisen kautta, jotka vaikuttavat nuoren maailmankuvan syntyyn. Eri tutkimuksissa on kiistely siitä, onko ihmisillä olemassa yhdenmukaisia ydinarvoja. Helven mukaan nuorilla ei näitä näyttäisi olevan, vaan heillä on taipumus muodostaa arvonsa sen mukaan, mihin ryhmään he kuuluvat. Ryhmä, josta nuori heijastaa arvonsa, voi liittyä ikään, sukupuoleen, sosiaaliluokkaan tai esimerkiksi harrastuksiin. (Helve 2002: 16,18.)

Suomalainen yhteiskunta on viime vuosikymmeninä muuttunut paljon lyhyellä aikavälillä ja perinteiset arvot ovat saaneet rinnalleen uusia. Vanhempien ja opettajien auktoriteetin väheneminen on ollut suuri ja näkyvä muutos yhteiskunnassa, kuten myös muutokset sukupuolietiikassa ja kulutustottumuksissa. (Helve 2002: 19.) Nuorilta vaaditaan yhä nuorempina itsenäisiä taitoja, kuten kykyä vertailla, arvioida sekä yhdistellä eri tekijöitä ja luoda itsenäisesti oma kokonaiskuva asioista. Nämä tavoitteet tulevat esiin jo valtakunnallisissa opetussuunnitelmissa, vaikka ne ovat kehitystehtäviä, jotka kuuluvat vasta aikuisuuteen. Nuoret ovat itsensä ja toistensa varassa luodessa omaa moraaliansa. (Kallio 2005: 7-11.) On täysin väärin olettaa, että nuoret tietäisivät opettamatta mikä on oikein ja mikä väärin. Nuoret saattavat esimerkiksi ajatella, että on vain typerää jäädä varastamisesta kiinni, mutta eivät, että itse varastaminen olisi väärin. Nuor-

rilla ei siis näyttäisi olevan jäsentynyttä arvomaailmaa, koska aikuisetkaan eivät pysty sitä heille tarjoamaan. (Helve 2002: 19.)

Koska yleistä moraalikoodistoa tai selkeitä ydinarvoja ei ole, nuoret omaksuvat keskenään ristiriidassa olevia arvoja. He käyttävät sekä että -ajattelua, jossa hyväksytään ongelmitta hyvin vastakkaisia arvoja. Nuori voi olla esimerkiksi ilman ristiriitaa olla kiinnostunut luonnonsuojelusta ja Guccin kengistä tai vastustaa ylikansallisia yrityksiä, mutta samalla ruokailla jatkuvasti Mc Donald'sissa. (Kallio 2005: 7-11.)

Opinnäytetyömme teoriapohjana on moraalikasvatus, jonka valitsimme sen perusteella, että Mun Rajat -kampanja pyrkii vaikuttamaan nuorten arvoihin ja moraalikäsitteisiin. Kallio (2005: 7) on tutkinut nuorten arvoja ja asenteita nykypäivän Suomessa ja pohtii koulun vastuuta moraalikasvatuksen antajana ajassa, jossa yhteiset eettiset arvot ja moraalikäsitteet muutospaineen alla ovat katoamassa. On ristiriitaisia näkemyksiä siitä, tulisiko koulun antaa oppilailleen moraalitai arvokasvatusta vai pitäisikö kyseenomaisten arvojen välittyä nuorille kotikasvatuksesta. Moraalikasvatus on kuitenkin ehdottoman tärkeää koulussa, sillä moniarvoisessa kulttuurissamme nuori joutuu kohtaamaan ristiriitoja.

3.2 Moraalikasvatusteoria

Moraalikasvatuksen tavoite, sisältö ja merkitys ovat vaihdelleet aikojen kuluessa. Moraalikasvatuksesta on käytetty synonyymejä arvokasvatus ja eettinen kasvatus, sillä nämä termit koetaan neutraaleimpina. Näillä termeillä voidaan tarkoittaa tapakasvatusta, hyveiden opettamista, ajattelun kehittymistä ja tunneherkkyyden vaalimista. Eri koulukunnat painottavat hiukan erilaisia sisältöjä ja eri termien käyttö selittää erilaisia näkemyksiä kasvatuksen päämääristä. (Kallio 2005: 15.)

Käytämme työssämme termiä moraalikasvatus, jonka kolmen keskeisen koulukunnan mukaan se on: arvojen ja normien siirtämistä, oppilaiden rationaalisen pohdinnan tukemista ja ihmisen luontaisen kehitysprosessin edistämistä. Ensimmäisen koulukunnan mukaan yhteiskunnalla on tietty arvoperusta, ja kasvatuksen tehtävä on siirtää se seuraaville sukupolville sekä sopeuttaa yksilöt yhteiskunnan jäseniksi. Toinen koulukunta korostaa oppilaan itsenäistä harkintaa ja eettisten ongelmien ratkaisukykyä eikä pyri välittämään arvoja ja normeja, vaan kasvatettava muokkaa itse omat eettiset periaatteensa. Kolmas koulukunta on vakuuttunut, että moraalisen ajattelun kehittyminen kuuluu kehityspsykologiseen kasvuprosessiin ja kasvatus on näin ollen vain kasvuprosessin tukitoimi. (Kallio 2005: 12-16.)

Kolmas koulukunta on saanut vaikutteensa Lawrence Kohlbergin vuonna 1983 kehittämästä moraalikehityksen teoriasta. Siinä esitetään moraalien kehittyminen alemmilla kehitystasoilta kohti korkeampaa moraalijattelua, jossa järki on keskeisessä asemassa. Alemmilla kehitystasoilla ihminen vielä sopeutuu yleisesti hyvinä sekä tavallisina pidettyihin sääntöihin ja auktoriteetit ovat tärkeitä. Tasoilla edetessään ihminen alkaa kyseenalaistaa yleisenä pidettyjä sääntöjä ja luottaa enemmän omiin kokemuksiinsa ja harkintaansa. (Kallio 2005: 16-17; Kontula 1989: 16.) Teoriassa kullakin vaiheella on oma logiikkansa, joka vaikuttaa siihen, mitä yksilö käsittää yksittäisten moraalisten käsitteiden merkitsevän (Airaksinen - Elo - Helkama - Wahlström 1999: 46). Perusajatuksena teoriassa on se, että asenteet ja käyttäytyminen vastaavat toisiaan parhaiten, kun moraalijattelu on jäsentynyt ja kehittynyt. Nuorilla on paljon eroja asenteiden ja käyttäytymisen suhteen, mutta erot pienentyvät moraalijattelun kehittyessä. (Kontula 1989: 22.)

Kohlbergin mukaan ihmisen moraalit kehittyvät kolmen eri tason kautta. Näistä kukin taso jakautuu vielä kahteen eri alatasoon (tasot 1-6). Jokaiseen alatasoon kuuluvat lisäksi osavaiheet A ja B.

1. Esisovinnainen taso
2. Sovinnainen taso
3. Jälkisovinnainen taso

Ensimmäinen taso on esisovinnainen taso, johon sijoittuvat alle 9 -vuotiaat lapset. Tässä vaiheessa ihminen ei vielä ymmärrä sosiaalisia sääntöjä eikä odotuksia ja on vastaanottavainen hyvän ja pahan nimityksille. Ihminen toimii rangaistusten ja palkkioiden perusteella. Toisella tasolla ihminen kunnioittaa sosiaalisia sääntöjä ja mukautuu niihin. Tätä kutsutaan sovinnaiseksi tasoksi ja se saavutetaan noin 9-13 -vuotiaana. Siinä korostuvat hyvät aikomukset ja motiivit, kun arvioidaan jonkun toiminnan oikeudenmukaisuutta. Ihminen haluaa täyttää odotukset perheessä ja ryhmissä, joihin hän kuuluu. Kolmas taso on jälkisovinnainen taso, jossa ihminen sekä ymmärtää että hyväksyy yhteisön sosiaaliset säännöt. Hän ymmärtää, että joskus laillinen sekä moraalinen näkökulma voivat olla ristiriidassa keskenään. Ihminen osaa myös arvostaa ihmisten erilaisia arvoja sekä mielipiteitä. Tämä taso saavutetaan noin 20 -vuotiaana ja se kehittyy yksilöllisesti, mutta kaikki eivät saavuta tätä tasoa välttämättä koskaan. (Siljander 2000: 169-170; Airaksinen - Elo - Helkama - Wahlström 1999: 38-45; Kontula 1989: 15.)

Tasot kertovat siitä, kuinka ihmiset tekevät hyvään ja pahaan liittyviä arvioiteja, mutta ne eivät kerro siitä mitä ihmiset ajattelevat. Moraaliselta tasolta toiselle siirrytään systemaattisessa järjestyksessä moraalisen kehityksen mukaan. Ihminen on eri tasoilta toiselle siirryttäessä muutosvaiheessa oman identiteettinsä suhteen. Erityisesti sovinmaisella tasolla oleville murrosikäisille, jotka ovat siirtymässä jälkisoivinnaiselle tasolle, on ominaista ajautua identiteetikriisiin, koska vaiheeseen liittyy luopuminen vanhoista auktoriteeteista ja itsenäisempään harkintaan siirtyminen. (Kontula 1989: 15-16.)

Kohlberg on pyrkinyt myös kehittämään yhdessä Rochelle Mayerin kanssa teoreettisia perusteluja eettisen kasvatuksen mahdollisuudelle ja oikeutukselle. He kirjoittivat yhdessä artikkelin ”Development as the aim of education: The Dewey view”, jossa he tarkastelevat kahta länsimaisen pedagogiikan ajattelutapaa. Toinen niistä on romantismi, jossa korostetaan lapsen sisäistä sivistyspotentiaalia. Lasta ei tulisi liikaa kontrolloida eikä hänen sivistysprosessiin saisi liikaa vaikuttaa. Toinen ajattelutapa on kulttuurin välittäminen tai siirtäminen, jossa taas kyse on juuri moraalisen kasvatuksesta, joka on yksisuuntaista vaikuttamista lapsen sivistysprosessiin. (Siljander 2000: 171-172.) Kohlbergin ja Mayerin mukaan moraalikasvatusteoriassa pitäisi välttää näiden kahden ajattelutavan vastakkainasettelua ja sen sijaan pyrkiä yhdistämään ne. Olisi pystyttävä osoittamaan mitkä ihmisen toiminnassa ja ajattelussa tapahtuvat muutokset ovat kehitystä ja mitkä pelkkää muutosta. (Siljander 2000: 171-173.)

Kohlbergin teoriaa on kuitenkin kritisoitu. Vaikka Kohlberg puhuukin siitä, mitä ihminen on tai miten hän kehittyy, ei teoria kerro mitään siitä kuinka ihmistä tulisi kasvattaa tai opettaa. Jos ihmisellä on tietyt lajityyppiset piirteet, ei häntä voida niiden piirteiden suhteen kasvattaa. Jos taas näiden piirteiden toteutuminen vaatii suunnitelmallista kasvatamista, ei niitä voida kutsua lajityyppisiksi piirteiksi. Näin ollen siis moraalisen kasvatuksen menetelmät ja päämäärät eivät olisi tieteellisesti perusteltavissa. Kohlberg ei myöskään pysty kumoamaan pedagogista paradoksia, joka tarkoittaa kasvatuksen ja sivistyksen ristiriitaa. Sivistys edellyttää ihmisen vapaata toimintaa ja kasvattaminen taas puuttumista ihmisen toimintaan. Kohlbergin teoriassa ihminen on samanaikaisesti pedagogisten vaikutusten tuote, mutta pystyy toisaalta kriittiseen ajatteluun ja itsenäiseen toimintaan omassa yhteisössään ja yhteiskunnassaan. Kun moraalinen kehitys teorian mukaan määritellään yhteiskunnassa vallitsevien ajattelutapojen sisäistämiseksi, niin ongelmaksi muodostuu se voiko itsenäinen moraali-ongelmien ratkaisu olla mahdollista. Vapautta pyrittäisiin siis edistämään pakolla. (Siljander 2000: 175-176.)

Vaiheteoriana on myös helppo käyttää väärin arvioidessa ihmisiä ja eri kulttuureita moraalisen kehityksessä. Moraaliarviointihaastatteluja on tehty ihmisille eri kulttuu-

reissa sekä eri yhteiskunnallisen taustan omaaville. Haastattelut on luotu Kohlbergin teorian pohjalta ja niiden mukaan haastateltava sijoitetaan johonkin kolmesta tasosta. Eri kulttuureista selvisi, että tasot yksi ja kaksi esiintyvät kaikkialla maailmassa. Sen sijaan vaihetta kolme löytyi lähinnä korkeakouluissa opiskelevien tai opiskelleiden keskuudesta. Ensimmäiset vaiheet näyttäisivät siis olevan melko yleismaailmallisia, mutta viimeinen vaihe tarvitsisi kehittyäkseen kaupungistunutta yhteiskuntaa ja akateemista koulutusta. Länsimaiset maat saavuttivat korkeimmat pistemäärät, mutta testi on luotu länsimaisen moraalin mallin ja ajattelutavan mukaisesti, joten on selvää, että myös siihen kulttuuriin kasvaneet ihmiset pärjäävät paremmin. (Airaksinen - Elo - Helkama - Wahlström 1999: 57-59, 62.)

Moraaliteorian eri vaiheisiin sijoittuminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ylemmällä tasolla olevat olisivat parempia ihmisiä kuin alemmilla tasoilla olevat. Ylemmin koulutetut ihmiset ovat yleensä tottuneempia pohtimaan ja ratkaisemaan moraalisia ongelmia. Myös eri ympäristöt vaativat mutkikkaampia ja jäsentyneempiä moraalisia arviointeja. Kyky ratkaista moraalisia ongelmia ei tee ihmisestä automaattisesti hyvää, vaan hyvällä ihmisellä on myös hyvä tahto sekä myötätunto toisia kohtaan. (Airaksinen - Elo - Helkama - Wahlström 1999: 62, 68-69.)

Moraalin opettamista ylipäänsä on myös kyseenalaistettu. Opetuksessa tulisi siis käydä läpi moraalin käsitteiden merkitystä ja samalla käydä oikeaa arvokeskustelua tärkeistä aiheista. Ei ole tarpeen toistaa vanhoja ja perinteisiä arvoja sekä ajatuksia, koska myös uusia pystytään luomaan. Tieto on yksi moraalin perusteista. Tästä syystä, moraalin opettaminen nuorille on tärkeää. Samalla kun opitaan uusia asioita, opitaan myös arvioimaan niitä. (Airaksinen - Elo - Helkama - Wahlström 1999: 29-30.)

3.3 Seksuaalisuus

3.3.1 Nuorten seksuaalisuus ja omien rajojen määrittäminen

Seksuaalisuuden herääminen kuuluu nuoruuteen ja kiinnostus siihen liittyviin asioihin kasvaa. Tietous voi kuitenkin olla toinen asia, ja erityisesti sukupuolten välillä on suuria eroja tietouden määrässä ja laadussa. Väestöliiton tutkimuksen ”Murrosikäisten tietoja seksuaalisuudesta” mukaan, tytöistä puolet vastasi oikein kolmeen neljäsosaan kysymyksistä, kun taas pojista vain joka kymmenes. Eroja selittää Helven mukaan se, että tytöt keskustelevat seksuaalisuuteen liittyvistä asioista enemmän kavereidensa ja äitiensä kanssa. Tytöt myös ottavat niistä itse enemmän selvää lehtien ja internetin kautta. Poikien tietous on usein vain koulun varassa. Koulujen seksuaalikasvatuksella onkin

iso rooli erityisesti poikien valistamisessa. Seksuaalikasvatus on saanut enemmän terveystieteiden mukana tunteja koulussa, mutta myös opetuksen laatuun ja opettajien koulutukseen tulisi vielä panostaa. (Helve 2002: 67.)

Sanna Aaltonen (2006: 13-14) on väitöskirjassaan tutkinut millaisena nuoret kokevat sukupuolisen häirinnän ja mitä he ymmärtävät sillä. Hän on haastatellut nuoria ja pyytänyt heitä kirjoittamaan aiheesta. Käsitteellä sukupuoli häirintä Aaltonen viittaa ”yksipuoliseen, ei-toivottuun huomioon, joka perustuu sukupuoleen ja joka saa kohteen tuntemaan itsensä noloksi, pelokkaaksi, loukkaantuneeksi tai vihaiseksi”. Se voi käytännössä olla esimerkiksi tuhmien vitsien kertomista ja seksuaalisesti vihjailevia eleitä, pukeutumisesta huomauttelemista, epämieluisia katseita tai koskettelua ja pahimmillaan lähentelyä ja fyysistä väkivaltaa (Puhakainen 2004: 49-50). Yhtenä tutkimuskysymyksenä Aaltonen on tutkinut sitä, mikä nuorten mielestä on sukupuolista häirintää ja mikä ei ole sitä. Toisena millaisia vaikutuksia iällä, sukupuolella, tilalla ja etnisyydellä on häirinnän välisten rajojen määrittelyssä. (Aaltonen 2006: 18-20.) Mun Rajat -kampanjassa tärkeimpinä kysymyksinä on, miten nuoret käsittävät omat rajansa ja kuinka he osaavat ne määritellä.

Valtaosa tutkimuksen haastatteluista käsittelee tyttöihin kohdistuvaa häirintää. Tytöt myös kokevat häirinnän kielteisemmin kuin pojat. Pojat kuitenkin aktiivisesti arvioivat tyttöjen tulkintoja kokemuksistaan. Nuoret tekivät rajanvetoa häirinnän ja ei-häirinnän välille yleensä tapauksissa, joissa tapahtui kähmintää, koskettelua, ehdottelua tai merkitseviä katseita. Nämä eivät nuorten mielestä välttämättä aina olleet häirintää, vaan saattoivat olla harmittomia vitsejä tai huomion osoittamista. Nuorten mielestä osa tytöistä saattaa joskus olla liian herkkiä tulkitsemaan vitsit ja huomion osoitukset häirinnäksi. (Aaltonen 2006: 140-146.)

Nuoret kertovat myös, että kohde voi olla osaltaan vastuussa häirinnästä. Tytöt saattavat lähettää kutsuvia viestejä pojille, jolloin häiritsijät nähdään harhaanjohtettuina osapuolina, joiden käytös on vastaus kohteen käytökseen eikä kiinni heistä itsestään. Aaltonen kuitenkin painottaa, että vaikka tytöt pukeutuisivat viehättävästi ja pyrkisivät olemaan lähestyttävään näköisiä, se ei tarkoita, että he haluaisivat nimenomaan joutua häirinnän kohteiksi. Aaltonen kokee, että tutkimukseen osallistuvat nuoret vaativat tytöiltä toistuvaa rajanvetoa sen suhteen millainen käytös poikien ja miesten taholta on hyväksyttävää. Nämä odotukset tuntuvat myös kohtuuttomilta, koska tyttöjen tulisi jo hyvin nuorina olla autonomisia, itsevarmoja ja välinpitämättömiä. Heidän tulisi ymmärtää ja kontrolloida lähettämiään viestejään sekä oppia torjumaan ja ehkäisemään tilanteita, joissa he voisivat joutua häirinnän kohteeksi. Tytöt eivät saisi pukeutua liian pal-

jastavasti, mutta heidän tulisi kuitenkin pukeutua tyttömäisen trendikkäästi, koska muuten heidät saatetaan leimata ”nörteiksi”. Tytöt myös asettavat itselleen näitä vaatimuksia ja odottavat niitä muilta tytöiltä. (Aaltonen 2006: 212-214.)

Tytöiltä edellytetään emotionaalista riskiarviointia, jossa heitä ikään kuin vastuutetaan toisten käytöksestä. Esimerkiksi nimittelyssä tai fyysisessä ahdistelussa riskiarvioinnin vaatimus näkyy juuri kohteen syyllistämisenä. Taustalla on irrationaalinen mieskuva, jonka mukaan miehen kykyyn toimia rationaalisesti ei voi luottaa, ja naisen on kannettava vastuu tämän käytöksestä säätelemällä itse muun muassa pukeutumistaan ja viestimistään. (Näre 2004: 54.)

3.3.2 Seksuaalikasvatus

Seksuaalikasvatuksen tehtävä on jakaa tarvittavaa ja asiallista tietoa seksuaalisuudesta, jota nuori tarvitsee tehdäkseen seksuaaliterveytensä kannalta hyviä ja turvallisia valintoja sekä oppiakseen ihmissuhteiden kannalta tärkeitä taitoja. Seksuaalikasvatuksen tason on vastattava nuoren kehitystasoa ja sen on sovittava yhteen nuoren maailmankuvan kanssa, jotta nuori voi turvallisesti olla mukana opetuksessa. (Bildjuschkin - Malmberg 2000: 10.)

Seksuaaliterveyteen kuuluu kyky huolehtia itsestään ja kokea nautintoa itsensä sekä toisen ihmisen läheisyydestä ja halutessaan hakeutua seksuaaliseen kontaktiin. Myöhemmin seksuaaliterveyden osa-alueisiin kuuluu kyky lisääntyä sekä ottaa vastuu parisuhteesta ja vanhemmuudesta. Hyvä seksuaaliterveys tarkoittaa sitä, että nuorella on positiivinen ja kunnioittava näkökulma seksuaalisuuteen ja seksuaalisiin suhteisiin. Nuorten seksuaaliterveyttä tulee vaalia ja kunnioittaa antamalla nuorille asiallista ja ajanmukaista seksuaalikasvatusta. (Cacciatore 2007: 31.)

Seksuaalikasvattajan on oltava herkkä tulkitsemaan nuoren tiedonjanoa ja opetuksen haasteena onkin nuoren liian aikaisin saama informaatio aikuisten seksuaalisuudesta, joka ei välttämättä ole noussut nuoren oman kehityksen ja kasvun muutoksista. Seksuaalikasvatuskeskustelussa puhutaan nykyään usein nuorten huonosta seksuaalietämyksestä ja lisääntyneistä riskinotoista. Tulisikin pohtia, ovatko nuorten tiedot heikot siihen nähden miten keho kasvaa ja muuttuu, vai siihen nähden millaisen kuvan he saavat seksuaalisuudesta ulkomaailmasta. (Bildjuschkin - Malmberg 2000: 10-11.)

Koulun tehtävänä on määritellä ne seksuaalikasvatuksen tavoitteet, jotka nuorten tulee oppia ja hallita. Niiden minimitavoitteena on ymmärrys omasta seksuaaliterveydestä ja kyvystä hoitaa sitä. Nämä asiat kuuluvat peruskoulun aikana hankittavaan yleissivis-

tykseen. Seksuaalikasvatuksen tulisi alkaa jo esiopetuksessa ja jatkua toisen asteen koulutuksen loppuun saakka. Opetuksen pääpaino tulisi olla murrosiän aikana, jolloin nuori tarvitsee eniten tukea oman seksuaalisen minäkuvansa hahmottamiseen. Opetukseen tulee tietysti kuulua murrosiän muutoksiin valmistavaa perustietoa jo hyvissä ajoin ennen kyseenomaisen ajankohdan alkua. Seksuaalikasvatus on iästä riippumatta ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitojen opettamista. (Bildjuschkin - Malmberg 2000: 11.)

Sukupuolitaudeista, raskaudenehkäisystä ja murrosiän fyysistä muutoksista kertovan tiedon lisäksi nuori tarvitsee yhtä lailla tietoa seksuaalisuuden henkisistä ulottuvuuksista ja seksuaalikasvatuksen tulee olla yhtä monipuolista kuin ihmisen seksuaalisuuskin. Seksuaalikasvatuksessa tulee ottaa huomioon nuorten kokemusten ja arvojen yksilöllisyys sekä kuulijajoukon heterogeenisyys. Opetuksessa tulee muistaa, että joukossa voi olla seksuaalivähemmistöihin kuuluvia nuoria tai nuoria, jotka ovat joutuneet seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Sekin näkökulma tulee huomioida, että jollain ei tule olemaan yhtään seksisuhdetta koko elämänsä aikana, mutta se ei kuitenkaan sulje elämästä hyviä ihmissuhteita. (Bildjuschkin - Malmberg 2000: 12.)

3.3.3 Nuorten seksuaalioikeudet

Kansainvälinen perhesuunnittelujärjestöjen liitto on määritellyt nuorten seksuaalioikeudet, jotka kaikilla maailman nuorilla on riippumatta sukupuolesta, ihonväristä, seksuaalisesta suuntauksesta tai terveydentilasta. Oikeudet on johdettu yleisistä seksuaalioikeuksista, jotka pohjautuvat yleisiin ihmisoikeuksiin. Nuorilla on oikeus elämään, olla oma itsensä sekä ilmaista mielipiteensä. Nuorta ei saa nimitellä hänen seksuaalisuuttaan loukkaavasti. Nuorilla on myös oikeus nauttia seksuaalisuudesta ja olla turvassa sekä kieltäytyä missä tahansa seksuaalisen tapahtuman vaiheessa. Heillä on oikeus saada riittävästi tietoa seksuaalisuudesta ja sen tulee olla muodossa, jonka nuori ymmärtää. Aikuisilla on myös velvollisuus tiedottaa nuorelle hänen seksuaalisista oikeuksistaan, jotta he ymmärtävät vaatia niitä ja suojella itseään. Nuorilla on oikeus seksuaaliterveydenhuoltoon, jonka tulee olla luottamuksellista ja lähteä nuoren tarpeista. Heillä on oikeus vaikuttaa heitä koskeviin suunnitelmiin ja päätöksiin seksuaaliasioissa. (Apter – Väisälä - Kaimola 2006: 424-425.) Tällaisia erityisoikeuksia on myös luotu muille ihmisryhmille, kuten esimerkiksi naisille, lapsille ja pakolaisille, koska he ovat haavoittuvaisemmassa asemassa kuin muut ihmiset. Ne eivät siis ole eri oikeuksia kuin ihmisoikeudet, vaan näiden tiettyjen ihmisryhmien oikeuksia on haluttu lujittaa ja edistää. (Suomen UNESCO 2000: 19.)

3.3.4 Seksuaalinen itsemääräämisoikeus

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus tarkoittaa sitä, että jokaisella ihmisellä on oikeus päättää omasta kehostaan ja seksuaalisuudestaan vapaasti. Ihmisellä on oikeus ilmaista seksuaalista suuntautumistaan ja sukupuolisuuttaan ilman pelkoa siitä, että hän joutuisi seksuaalisen häirinnän tai syrjinnän kohteeksi. Jokaisen ihmisen oikeutta seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen tulee kunnioittaa, ja jokaisen tulee vastaavasti kunnioittaa ja vaalia toisten oikeuksien toteutumista. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus on osa seksuaalista integriteettiä, jolla tarkoitetaan seksuaalisuuden omaehtoisuutta ja riippumattomuutta. Seksuaaliseen integriteettiin kuuluu oikeus koskemattomuuteen, itsemääräämiseen, oman minuuden ja identiteetin arvostukseen ja olemassa oloon omana itsenä myös seksuaalisesti. (Apter – Väisälä - Kaimola 2006: 446.)

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen toteutuminen koulu yhteisössä ja ylipäätään nuorten keskuudessa edellyttää sitä, että nuorille kerrotaan asiasta ja nuorten kanssa keskustellaan siitä, mitä seksuaalinen itsemääräämisoikeus tarkoittaa ja miksi sen tiedostaminen on tärkeää. Homottelu, huorittelu sekä henkinen tai fyysinen ahdistelu liittyen ulkonäköön, pukeutumiseen tai sukupuolen ilmaisemiseen ovat seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista. Sitä on myös syrjintä perustuen johonkin edellä mainituista ominaisuuksista ja kaikki ei-toivottu seksuaalisesti virittynyt puhuttelu sekä henkilön maineen tahraaminen. Nuorten on erityisen tärkeää tiedostaa nämä asiat, jotta he voivat kasvaa ja kehittyä turvallisessa ympäristössä. Tiedottamalla nuorille seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen liittyvistä asioista edistetään tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja turvallisuutta koulu ympäristössä. (Puhakainen 2004: 49-50, Mun Rajat 2007 - 2009.)

3.4 Suvaitsevaisuus

UNESCO:n julkilausuman, "*Tolerance and pluralism as indivisible elements in the promotion and protection of human rights*", mukaan suvaitsevaisuus tarkoittaa seuraavaa:

Ihminen saa vapaasti pitää kiinni vakaumuksestaan ja hyväksyy sen, että toiset pitävät kiinni omastaan. Se merkitsee sen tosiasian hyväksymistä, että ihmisillä, jotka ovat luonnostaan erilaisia ulkomuotonsa, asemansa, puhetapansa, käyttäytymismuotojensa ja arvojensa puolesta, on oikeus elää rauhassa ja olla sellaisia kuin ovat. Se merkitsee myös, ettei kukaan saa väkisin tyrkyttää näkemyksiään toisille. (Commission on Human Rights resolution 1998/21)

Sen lisäksi, että ihmiset suvaitaan erilaisina yksilöinä ilman, että siihen puututaan, heitä ei myöskään saisi sen takia syrjiä. Tämä tulee ilmi Suomen yhdenvertaisuuslaissa (21/2004 § 6), jonka mukaan:

Ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Suvaitsevaisuutta ja syrjimättömyyttä voidaan edistää vahvistamalla nuorten myönteisiä asenteita eri vähemmistöjä kohtaan. On tärkeää ohjata nuorten kasvua yksilöllisyyteen sekä yhdenvertaisuuden arvostamiseen, koska toimiminen nyky maailmassa vaatii nuorilta monimuotoista osaamista ja valmiuksia kohdata erilaisuutta. Opetusministeriön (2007) lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishankkeen mukaan etusijalle asetetaan toiminta, joka tukee nuoren kasvamista ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja syrjinnän ehkäisemiseen. Nuorille täytyy myös antaa mahdollisuus kehittyä solidaarisiksi, vastuullisiksi sekä suvaitseviksi kansalaisiksi (Euroopan komissio 2001).

3.4.1 Identiteetti ja erilaisuuden kohtaaminen

Erilaisuuden ja moninaisuuden kohtaaminen on kaikille arkipäivää. Elämme maailmassa, jossa on paljon identiteetiltään erilaisia yksilöitä ja ryhmiä. Erilainen ihminen herättää usein joko uteliaisuutta tai pelkoa. Jokainen kokee joskus vierauden tunnetta. Se on tunne siitä, että on itse erilainen tai outo muiden silmissä. Usein se on myös sitä, ettei osata suhtautua erilaisiin ihmisiin. Identiteetillä on erilaisuuden ja moninaisuuden kohtaamisessa suuri merkitys. Identiteetti on ihmisen käsitys itsestään ja minän suhteesta elinympäristöönsä. Tähän suhteeseen kuuluvat toiset ihmiset, seksuaalisuus, uskonnot ja arvokäsitykset. Identiteetti rakentuu, kun lapsi oppii läheisiltä ihmisiltään arvoja ja asenteita sekä toimintatapoja, joiden mukaan käyttäytyä. Osa identiteetistä rakentuu myös määrätietoisen opetuksen ja kasvatuksen tuloksena. (Niemi – Sarras 2007: 9-10.)

Identiteettiin liittyy läheisesti minäkäsitys, joka on ihmisen käsitys itsestään ja se kertoo myös ihmisen itsearvostuksesta. Näitä käsitteitä on usein vaikea erottaa toisistaan, mutta minäkäsitykseen liittyy vahvasti, että se opitaan ja se kertoo siitä kuinka nuorta on opetettu arvostamaan itseään ja omaa toimintaansa. Nuori, jolla on terve minäkäsitys tiedostaa oman arvonsa ja hänellä on halua kasvaa ja kehittyä. Oman arvonsa tiedostamisen lisäksi nuorella on oltava empatiakykyä. Se, että ihminen tuntee empatiaa toista ihmistä kohtaan, on pohja kaikelle sosiaaliselle vuorovaikutukselle. Empatia mahdollistaa ihmisille kyvyn toimia altruistisesti eli hyvää tarkoittaen. Lapsi, joka kokee

ja näkee kasvaessaan kyseenomaista käytöstä, osaa myös itse tulevaisuudessa osoittaa sitä muita kohtaan. Empatian avulla pystymme myös ymmärtämään muita ihmisiä, vaikka heidän maailmansa olisikin hyvin etäällä omastamme. (Niemi – Sarras 2007: 10,18.)

3.4.2 Pukeutuminen

Ruohonen (2001: 6-7) on tutkinut väitöskirjassaan kuinka 16 - 20 -vuotiaat nuoret etsivät pukeutumisensa avulla paikkaansa maailmassa ja kiinnittyvät yhteisöönsä. Ruohosen mukaan ”pukeutuminen on peili, jossa näyttämötilanteet ja yleisön vaihtuminen muuttaa merkityksiä.” Samanhenkiset nuoret tajuavat toistensa viestit, mutta erihenkiset eivät eikä heidän ole tarkoituskaan, koska heillä eikä heidän mielipiteillään ole väliä. Se kuinka nuori suhtautuu pukeutumiseen, riippuu täysin ympäristöstä, johon hän kuuluu. Eri ympäristöjen rajoilla olevat nuoret kokeilevat eri tyylejä sekä omia rajojaan, kun etsivät omaa paikkaansa.

Ruohosen (2001: 58, 165) tutkimuksesta kävi ilmi, että nuoret ovat hyvin suvaitsevaisia erilaisia tyylejä kohtaan. Vaikka nuori ei välttämättä pitäisi jostakin tyylistä, se ei tarkoita ettei hän hyväksyisi sitä jollakulla muulla. Tyyli ilmaisee henkilökohtaista makua, joka ei vahingoita ketään ja nuorten mielestä siihen ei tulisi puuttua. Tietynlaisia vaatteita ei kuitenkaan käytetä, ettei tulisi leimatuksi vääränlaiseen ryhmään. Tämä kertookin juuri siitä, että nuoret ovat hyvin tietoisia vaatteiden liittymisestä eri asiayhteyksiin ja symboleihin. Pukeutuminen on monesti keino ilmaista omaa arvomaailmaansa muille. Nuoret pukeutuvat erottuakseen joukosta. Toisaalta he haluavat viestittää, että ovat edelleen nuoria ja haluavat erottautua aikuisten tyylistä, mutta samalla kaipaavat myös heidän tukeaan ja käyttäytymismallejaan. Nuorten asenteiden on todettu noudattavan hyvin pitkälle heidän vanhempiansa asenteita. (Ruohonen 2001: 160-161.)

3.4.3 Kiusaaminen

Kiusaaminen on samaan henkilöön kohdistuvaa, toistuvaa vihamielistä käytöstä. Se on toiselle henkilölle harmin, haitan tai pahan mielen aiheuttamista tarkoituksellisesti. Kiusaamiselle on tyypillistä toistuvuus ja jatkuvuus. Konfliktit ovat väistämättömiä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja niillä on kehityksen sekä vuorovaikutuksen kannalta merkityksellinen tehtävä: ihminen oppii erilaisten tunnereaktioiden kautta hallitsemaan itseään sekä selvittämään ja sopimaan riitoja. Konfliktit ja erimielisyydet ovat kuitenkin usein vain hetkellisiä, kun taas kiusaaminen on vallan ja voiman jatkuvaa väärinkäyttöä. Kiusaamiselle on ominaista osapuolten epätasaväkisyys. Kiusaaja voi olla

kiusattua vanhempi, fyysisesti voimakkaampi tai hänellä voi olla muita ylivoimaisia resursseja liittyen esimerkiksi asemaan tai tukijoukkoihin. (Salmivalli 2000: 12-14, 68-69.)

Kiusaamisella voi olla monia muotoja. Se voi olla sanallista loukkaamista kuten nimitteilyä, epäsuoraa eli syrjimistä tai sulkemista ryhmän ulkopuolelle tai omaisuuteen kohdistuvaa eli tavaroiden varastamista tai tahallista rikkomista. Kiusaamista voi nykypäivänä tapahtua myös internetin tai matkapuhelimen välityksellä. Kun puhutaan koulussa tapahtuvasta kiusaamisesta, on usein tyypillistä, että kiusaamisprosessissa lapsille ja nuorille muodostuvat roolit: kiusattu, kiusaaja, kannustaja, apuri, puolustaja ja hiljainen hyväksyjä. Kiusaaja ja hänen kannatusjoukkonsa ovat siis jollain tapaa kiusattua ja muita oppilaita ylempänä ja pönkittävät asemaansa kiusaamalla heikompiaan. Kiusaaminen on siis kiusaajalle mahdollisuus: kiusaaja saa palkkion, jos uhri pelkää tai muut kehuvat. Kiusaaja vahvistaa näin omaa asemaansa vallankäyttäjänä. (Salmivalli 2000: 12-14, 68-69.)

Suomen kouluissa kiusaaminen on valitettavasti yhtä tavallista kuin muuallakin maailmassa. Kiusattujen oppilaiden osuus Suomen peruskouluikäisistä on useimpien tutkimusten mukaan 5-15 %, riippuen käytetystä tutkimusmenetelmästä. Tutkimustulos riippuu siitä, kuinka kiusaaminen on tutkimuksessa lapsille määriteltä ja onko kiusatut lapset tunnistettu itsearvion vai toveriarvion perusteella. Myös lasten ikä vaikuttaa vastauksiksi, iän karttuessa itsensä ilmoittaminen kiusatuksi vähenee. Kansainvälisissä vertailuissa kiusaamisen yleisyydestä on myös ongelmallista se, että vaikka kiusaaminen olisi pyritty selittämään kuinka yhdenmukaisesti tahansa, on eri kielten kiusaamista kuvaavissa käsitteissä sävyeroja. Maailman terveysjärjestö WHO:n laajassa, kansainvälisessä, koululaistutkimuksessa "Health behavior in school-aged children" vuonna 2006 kerätyn tiedon mukaan tilanne Suomessa vaikuttaisi olevan kaikissa ikäryhmissä (11-, 13- ja 15-vuotiaat) hieman keskitasoa parempi. Kiusattujen tai kiusaajien määrä ei kansainvälisessä vertailussa ole hälyttävän suuri, mutta ei vastaavasti myöskään erityisen alhainen. (Salmivalli 2000: 22-24.)

3.4.4 Homottelu ja huorittelu

Nuorten puhekieleen ovat vakiintuneet nimittelytermit homo ja huora. Poikapuolisia ikätovereita nimitellään homoiksi ja tyttöjä huoriksi. Termien merkityseron taustalla on yhteiskunnallisia, miehen ja naisen rooliin sekä sukupuoliin ja käyttäytymismalleihin liitettäviä rooliodotuksia. Homotermin virallinen merkitys ilmentää seksuaalista suuntautumista, miestä, joka tuntee seksuaalista ja romanttista vetoa samaan sukupuoleen. Huoratermi taas kuvastaa prostituoitua, seksiammattilaista. Siihen miksi nuoret liittyvät

nämä termit ikätovereihinsa tuskin löytyy yksiselitteistä vastausta, mutta johtopäätöksiä voidaan tehdä yhteiskunnallisen keskustelun valossa ja pohtia sitä, minkälainen kuva naisena ja miehenä olemisesta nuorille median ja kasvattajien kautta välittyy. Kyseenomaisen nimittelyn kohteeksi joutuvat nuoret ovat kiusaajien silmissä sukupuolirajojen rikkojia tai edustavat ”vääriä sukupuolisuuutta” tavalla, joka ärsyttää tai uhkaa kiusaajia ja heidän käytöksensä tai olemuksensa rikkoo heteronormatiivisia käyttäytymisodotuksia. Huorittelussa ja homottelussa on yhtä lailla kyse seksuaalisesta loukkaamisesta, sosiaalisesta haavoittamisesta ja maineen kyseenalaistamisesta sekä sukupuoleen liittyvästä kontrolloinnista. (Lehtonen 2003: 164-165 ; Näre 2004: 53-56)

Lehtonen (2003: 163) esittää, että homottelulla ei oikeasti tarkoiteta toisen olevan homoseksuaali vaan sillä halutaan vain loukata, koska itsetietoinen seksuaalisuus koetaan uhkana. Varsinkin jos oma seksuaalisuus on epämääräinen, ei olla valmiita kohtaamaan toisen jäsentynyttä seksuaalisuutta. Homoutta pidetään uhkana, kun oma seksuaalisuus on vielä etsintävaiheessa. Toisen seksuaalisuutta ei haluta kohdata ja toista ei uskota, vaikka hän myöntäisi seksuaalisen suuntautumisen. Tapahtuu kieltämisreaktio, jonka aikana kiusaaja joutuu myöntämään nimittelynsä tehottomuuden ja pettyy, eikä suostu uskomaan asian oikeaa laitaa. Nimittelyssä ei ole kysymys yksilön loukkaamisesta, vaan ryhmädynamiikasta. Nimittelyllä esitetään ryhmälle oma positio laittamalla toinen huonoon asemaan. Nuori voi haukkua toista nuorta koulussa, ryhmäpaineen alaisena, ja vapaa-ajalla ollakin tämän kaveri.

Homottelua voidaan ei-heteroiden keskuudessa käyttää positiivisena ja yhteisöllisyyttä ylläpitävänä voimana. Yhteisön sisäiseen homotteluun liittyy usein voimakas huumorin sävy. Homot voivat kaveripiirissään kutsua toisiaan homoiksi positiiviseen sävyyn ja käyttää rajujakin ilmaisuja leikitellen. Tämä hyväksytään vain ryhmään kuuluvilta eikä siihen liitetä mitään negatiivista. Tuntemattomalta ohikulkijalta, haukkuma- ja kirosanana käytettynä, homottelu kuitenkin satuttaa. Alun perin terminä homoseksuaalisuus tuli kuvaamaan ei-heteroseksuaalisuutta positiivisessa mielessä. Sitä ennen homoseksuaalisuuteen viitattiin lähinnä hyvin negatiivisin ja leimaavin termein. Nykyään, kun homoseksuaalisuuteen ei enää liity niin suurta stigmaa, se kuvastaa positiivista identiteettiä, josta voi olla ylpeä ja jonka avulla voi identifioida itsensä ryhmään kuuluvaksi. Terminä on kuitenkin rasistisessa mielessä muodostunut myös haukkumasana, jota käytetään arkikielessä kuin kirosanaa, ajattelematta sen todellista merkitystä. Yhteisö voi kuitenkin itse muuttaa termin käyttöä takaisin voimauttavaksi ja identiteettiä vahvistavaksi toisin toistamalla, eli liittämällä termiin positiivisia mielleyhtymiä. (Rajaniemi 2010.)

Saarikoski (2001: 89) on tutkinut tyttöjen seksuaalista mainetta sekä huorittelua. Hän esittää erilaisia näkökulmia ja selityksiä huorittelulle haastattelemiensa nuorten tyttöjen kokemuksen perusteella. Tutkimuksessa käy ilmi, että huorittelulla on monta käyttötarkoitusta. Toisten tyttöjen mielestä huora on julmin ja loukkaavin haukkumasana, kun taas toiset olivat sitä mieltä, että huorittelu tuntuu samalta kuin kutsuisi millä tahansa muulla nimikkeellä. Tyttöä voidaan nimitellä huoraksi lähes millä perusteella tahansa. Syynä voi olla yhtä lailla hyvät arvosanat koulussa kuin maine kumppanien lukuisasta määrästä. Huorittelun taustalla voi olla kateutta ja juoruilua. Huoratermiä ei kuitenkaan aina tulkita seksuaalisesti ja toisaalta se voi toimia tyttöjen omassa käytössä seksuaalisten mallien työstämisenä ja itsesorron välineenä. Termi tyttöjen käyttämänä voi ilmentää sisäistettyjä naista alentavia ajatusmalleja ja samalla merkitä myös sorron tiedostamista, käsittelemistä ja vastustamista. Huorittelu voidaan mieltää myös nuorten "vertaisryhmissä tapahtuvaksi neuvotteluksi seksuaalimoraalin rajoista" (Saarikoski 2001: 97).

Huorittelemalla pyritään myös usein säätelemään tyttöjen toimintaa ja sillä voidaan samalla oikeuttaa tyttöjen hyväksikäyttö. Naiseksi kasvamiseen sisältyy tietoa siitä, että orastava naiseus on altis haavoitettavaksi ja haavoittumisen pelko voi johtaa itsesäätelyn ja pidättäytymisen korostamiseen itsensä toteuttamisen kustannuksella. Tytöt joutuvat jatkuvasti arvioimaan tilanteita, joissa saattavat joutua seksuaalisen häirinnän tai jopa hyväksikäytön kohteiksi. (Näre 2004: 53-60.)

Kouluissa sukupuoli ja siihen liittyvät käyttäytymisodotukset ovat suuressa roolissa. Nuoret rakentavat kuvaa omasta seksuaalisuudestaan peilaten itseään koulukulttuurin käytäntöihin, josta he saavat malleja siitä mitä on odotettu ja toivottu, oikeanlainen miehisuus, naiseus ja heteroseksuaalisuus. Nuoret pyrkivät joko toteuttamaan näitä malleja tai rikkomaan niitä. Usein ne nuoret, jotka eivät sovi sukupuolisuutensa tai seksuaalisuutensa takia valtavirtaan, joutuvat kiusaamisen ja nimittelyn kohteeksi. Heteronormatiivisuus, jolla tarkoitetaan oletusarvoista ajattelua siitä, että yhteiskunnassa on vain heteroseksuaalisia yksilöitä, näkyy koulu yhteisössä hyvin voimakkaana. Sukupuolittunut kiusaaminen on kouluissa todellinen ongelma, joka valitettavan usein selitetään luonnollisena osana kehitystä. Tämä johtuu siitä, että siihen puuttuminen koetaan vaikeana ja puuttumisen vastuuta paetaan helposti. (Lehtonen 2003: 164-166.)

Koulun työntekijöiden vastuulla on arvioida koulun turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä sekä tunnistaa ja puuttua kaikenlaiseen kiusaamiseen ja häirintään. Se etteivät kiusatut oppilaat ilmoita nimittelystä tai häirinnästä, ei tarkoita ettei kiusaamista olisi. Mikäli opettaja tai koulun johto ei puutu nimittelyyn, se viestii epäasiallisen kielenkäytön hil-

jaista hyväksyntää. Tämän ehkäisemiseksi kaikkien koulun työntekijöiden tulisi oppimisympäristön turvallisuuden vaalimiseksi vaatia nimittelyyn liittyvää nollatoleranssia. (Jämsä 2008: 237.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusongelma

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Millaiset valmiudet nuorilla on suhteessa seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen.
2. Kuinka nuoret haluisivat seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen liittyviä asioita käsiteltävän.

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme on oleellinen Mun Rajat -koulutusten kehittämisen kannalta, jotta saadaan tietoa siitä, millaiset moraaliset valmiudet nuorilla on. Tämän tiedon kautta koulutuksia voi muokata eri ikä- ja kehitystasoille sopivammaksi. Muodostimme haastattelurungon teemat Mun Rajat -kampanjan keskeisimpien artikloiden mukaan. Ne ovat Mun Rajat -kampanjan keskeisin viesti, joten selvittämällä nuorten valmiuksia suhteessa niihin, halusimme selvittää ymmärsivätkö nuoret tämän viestin.

Toinen tutkimuskysymyksemme vastaa siihen, kuinka nuoret haluaisivat koulutuksessa käsiteltävistä asioista puhuttavan. Kysymällä nuorilta millä tavalla he haluavat käsitellä seksuaalisuuteen, suvaitsevaisuuteen ja omiin sekä muiden rajoihin liittyviä asioita, saadaan tietoa, joka hyödyttää koulutusten kehittämistä. Kun tiedetään miten nuoret haluavat asioista puhuttavan, saadaan tietoa, jonka avulla voidaan parantaa kasvattajien ja nuorten välistä yhteistyötä. Tutkimuskysymyksistämme saatavan tiedon avulla Amnestyn edustajat voivat kehittää koulutustaan muokkaamalla niiden sisältöä ja asioiden käsittelytapaa nuorten mielipiteiden ja toiveiden pohjalta. Tämän kautta nuoret ymmärtävät kampanjan viestin paremmin.

4.2 Aineistonkeruumenetelmä

Opinnäytetyömme rakentui haastattelujen kautta, jotka toteutettiin Helsingin palvelualueiden oppilaitoksessa toukokuussa 2010. Aineistoa hankimme teemahaastatteluilla. Teemahaastattelu on vapaamuotoinen ja sen tarkoituksena on valmiiksi päätettyjen teemojen käsitteleminen vapaavalintaisessa järjestyksessä. Se antaa keskustelulle enemmän tilaa, mutta auttaa haastattelijaa pysymään aihepiirin sisällä (Eskola- Suoranta 2003: 86). Tarkkailimme myös kampanjan kouluttajien järjestämiä koulutuksia ja osallistuimme 30.1.2010 järjestettävään kouluttajien koulutukseen.

Halusimme käyttää nuorten kanssa ryhmähaastattelua, koska se oli tehokkain tiedonkeruutapa ottaen huomioon aiheen arkaluontoisuuden ja haasteet liittyen kohderyhmään. Ryhmässä nuoret voivat tuoda vapaammin ajatuksiaan esille, täydentää ja tukea toisiaan. Tilanne, jossa kaksi aikuista haastattelee yhtä nuorta, on liian kuulustelunomainen ja voi pelottaa. Toisaalta ryhmähaastattelussa on riskinä, että joku johtaa keskustelua toisten kustannuksella eivätkä aidot mielipiteet tule esille. Ryhmähaastattelutilanteessa nuorten välillä voi vallita jännitteitä, joista tutkijat eivät ole tietoisia. (Eskola- Suoranta 2003: 94.) Tämän vuoksi halusimme pitää ryhmäkoot pieninä.

Opinnäytetyömme on tapaustutkimus, jossa havainnoimme yhden oppilasryhmän koulutusta ja haastattelimme siihen osallistuvia nuoria koulutuksen jälkeen. Tapaustutkimus tarkoittaa yksittäisestä tapauksesta kerättävää yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2002: 123.) Kohteenamme oli ryhmä oppilaita, joita tutkimme heidän luonnollisessa oppimisympäristössään, koulussa.

4.3 Haastattelukysymysten muodostus

Haastattelukysymykset muodostimme pohjaten Mun Rajat -kampanjan keskeisimpiin artikloihin (liite 2). Jaoimme haastattelurungon viiteen pääteemaan, joiden alle laadimme tarkentavia kysymyksiä. Pääteemoina olivat itsemääräämisoikeus, suvaitsevaisuus, haukkuminen ja nimittely, oma vastuu ja vaikutusmahdollisuudet sekä koulutuksen arviointi. Näitä teemoja käsittelemällä yritimme selvittää ymmärsivätkö nuoret mitä ne käytännössä tarkoittavat. Lisäksi kysyimme heiltä heidän mielipiteistään koulutuksesta, kouluttajasta ja siitä miten asiat tuotiin esille sekä kuinka he toivoisivat asioita jatkossa käsiteltävän.

4.4 Tutkimusjoukko ja haastattelun toteutus

Koulutuksia oli päivän aikana kaksi, joista saimme haastateltavaksemme yhteensä kahdeksan täysi-ikäistä nuorta. Toiveenamme oli haastatella 15 -16-vuotiaita nuoria, mutta laatimamme lupalaput eivät olleet menneet perille, joten emme voineet haastatella alaikäisiä ilman vanhempien suostumusta. Haastateltavat jakautuivat kahteen neljän hengen ryhmään, sen perusteella kummassa koulutuksessa kukin oli ollut. Toisessa ryhmässä oli kaksi tyttöä ja kaksi poikaa ja toisessa yksi tyttö ja kolme poikaa. Molemmissa ryhmissä oli yksi tyttö ja yksi poika, jotka selkeästi johtivat keskustelua. Saimme kuitenkin kaikilta haastateltavilta vastauksia kysymyksiimme. Emme kokeneet, että dominoivat vastaajat johtivat keskustelua muiden kustannuksella, sillä tarvittaessa kysyimme myös passiivisempien nuorien mielipiteitä erikseen.

Molemmat haastattelut kestivät noin puoli tuntia. Nauhoitimme haastattelut äänityslaitteella, jonka avulla ne oli helppo purkaa. Haastattelun aikana teimme lisäksi joitakin muistiinpanoja. Ennen kuin aloitimme varsinaiset haastattelut, testasimme, että kaikkien äänet kuuluvat ja tallentuvat laitteelle. Laitteessa oli mikrofoni, jonka sijoitimme keskelle pöytää, jonka ympärillä istuimme. Tämä helpotti vastaamista, kun kenellekään ei tullut paineita mikrofoniin puhumisesta vuorotellen, vaan keskustelu oli vapaamuotoista, ilman erityisiä puheenvuoroja.

4.5 Analyysimenetelmä ja teemojen muodostus

Analyysimenetelmänämme käytimme teemoittelua, eli nostimme aineistostamme tutkimusongelmaa valaisevia teemoja, jotka olimme ryhmitelleet mukailleen aikaisemmin tekemäämme teemahaastattelurunkoa. Haastattelurungon muodostimme Mun Rajat -kampanjan artikloiden mukaan, mutta kirjatessamme tuloksia huomasimme, että oli hyödyllisempää ryhmitellä aineisto teemoihin, jotka nousivat haastateltavien vastauksien pohjalta. Teemoiksi muodostuivat suvaitsevaisuus ja rajojen määrittely, muiden vaikutus sekä mielipiteitä koulutuksesta. Lisäksi suvaitsevaisuus ja rajojen määrittely -teeman alle muodostuivat alateemat: kiusaaminen ja nimittely sekä pukeutuminen. Omat vaikutusmahdollisuudet oli yksi alkuperäisen haastattelurungon teemoista, mutta haastateltavien vastausten perusteella huomasimme, että se oli järkevämpää sijoittaa osaksi suvaitsevaisuus ja rajojen määrittely -teemaa.

Käytännössä siis siirsimme ja erottelimme kunkin teeman alle sopivat vastaukset omiksi kokonaisuuksiksi. Tämä helpotti aineistomme käsittelyä ja auttoi löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Aineistosta täytyi ensin siis löytää ja sitten erotella tutki-

muskysymysten kannalta keskeiset aiheet (Eskola - Suoranta 2003: 174-175, 180). Tätä ennen olimme purkaneet haastattelumme litteroimalla ääninauhat tekstimuotoon. Litteroinnissa merkitsimme haastateltavat numerotunnistein. Emme missään vaiheessa keränneet haastateltavilta minkäänlaisia henkilötietoja.

Johtopäätöksiä muodostaessamme käytimme myös kolmea pääteemaa suvaitsevaisuus, muiden vaikutus ja mielipiteitä koulutuksesta. Tässä vaiheessa kiusaaminen ja nimittely -teema muuttui homottelu ja huorittelu -teemaksi, sillä haastateltavat keskittyivät kyseenomaisessa teemassa puhumaan vain nimittelystä. Homottelusta puhuminen sai nuoret myös pohtimaan homoseksuaalisuuteen suhtautumista ja näin ollen se linkittyi osaksi homottelu ja huorittelu -teemaa.

5 TULOKSET

5.1 Suvaitsevaisuus ja rajojen määrittely

Nuorten yhteisöllisyydestä puhuttaessa haastattelusta käy ilmi, että näkymätön, mutta tiukka raja kulkee siinä, ollaanko kavereita vai ei. Kavereilta hyväksytään asioita ja kavereita tuetaan, mutta jos nuori ei kuulu omaan ystäväpiiriin, on hän niin sanotusti oman onnensa varassa, eikä hänen asioihin haluta puuttua. Haastateltavat kertovat, että esimerkiksi pukeutumisella ei ole mitään väliä, kunhan kyseessä on vain heidän kaverinsa, mutta muutoin erikoisesti pukeutuvaa saatettaisiin karsastaa.

Ei mulle oo mitään väliä, kuhan ne on frendejä, niin mulle on ihan sama.

Vahvana vastareaktionä kavereiden yhteishengelle on se, että mikäli henkilö on vieras, hänen on annettava pitää huolta omista asioistaan. Haastateltavat painottavat, että muiden asioihin ei tule puuttua, vaan ulkopuoliselta nuorelta odotetaan omaaloitteisuutta sosiaalisten suhteiden luomisessa. "Älä puutu muiden asioihin"-henki kuului vahvana nuorten keskustelussa. Samalla he kunnioittivat toisen yksityisyyttä ja samalla ikään kuin pakenivat vastuuta esimerkiksi siinä, etteivät kokeneet, että heidän velvollisuutensa olisi esimerkiksi puuttua kiusaamiseen tai auttaa syrjäytynyt koulukaveri psykologin vastaanotolle. Jokaisen olisi pidettävä huoli omista asioistaan ja avun hankkimisen olisi lähdeittävä ihmisestä itsestään. Samalla siis toisen yksityisyyttä kunnioitettiin, mutta samalla jokainen oli oman onnensa varassa.

No mä en...tai miksei se jota kiusataan mee ite johonkin sanoo? Jos joku on koulukiusattu, ni pitääks mun taluuttaa se johonkin psykologin ovelle? Et eikse ite osaa mennä sinne?

Mut mä oon sitä mieltä, et kaikki tekee niinku ite näkee parhaaks.

Ääripäänä korostui muun muassa se, että yksi haastateltavista kertoi, että häntä ei ole koskaan kiinnostanut muiden oikeudet ja hän oli sitä mieltä, että jokaisen oli pärjättävä omillaan, hoitaa omat asiansa ja puolustaa omia oikeuksiaan. Haastateltavat kyseenalaistivat monesti sen, miksi heidän pitäisi auttaa toista tai miksi olisi heidän vastuulleen puuttua muiden ongelmiin. He olivat myös vakuuttuneita ja luottivat siihen, että kaikki muutkin todella tiesivät miten omia ja muiden oikeuksia kunnioitetaan

Jokainen tietää sun ja mun oikeudet.

5.1.1 Kiusaaminen ja nimittely

Keskustellessamme kiusaamisesta haastateltavat keskittyivät puhumaan vain nimittelystä, erityisesti homottelusta ja huorittelusta, koska ne ovat yleisimmät haukkumasanat. Homottelua ja huorittelua ei sen enempää ajatella, koska termit ovat niin vakiintuneita nuorten puhekieleen. Niissä on kuitenkin sävyeroja. Ystävää voidaan huumorimielessä ja kaverillisesti kutsua homoksi, kun taas huorittelulla pyrittiin useammin loukkaamaan. Tytöt kertoivat, että se loukkaa varsinkin, jos tuntematon kutsuu huoraksi. Omalta ystäväpiiriltä sallitaan rajuakin kielenkäyttöä. Ystävä voi haukkua, mutta ulkopuoliselta tuleva nimittely koetaan loukkaavana. Haastateltavat myös pohtivat sitä milloin tietää onko toinen tosissaan tai loukkaako nimittely toista. He totesivat, että asia on tilannesidonnainen, mutta sitä on vaikea oikeastaan koskaan tietää varmaksi. Haastateltavat huomasivat, että termit ovat todella niin iskostuneita alitajuntaan ja olivat huolissaan siitä, että joskus voi vahingossa tarkoittamattaan loukata toista.

Et kyl sit siin yhes vaihees mä mietin et toivottavasti mä en loukannut sitä, ku se kysy et onko mun hiukset hyvin ja siin vaan se tuli, se ”homo”. Et ehkä must tuntuu et kaikki on vaan iskostanut sen niin hyvin päähän et tietsä?

Kysyttäessä haastateltavat eivät osanneet kertoa, miksi juuri termit homo ja huora olivat useimmin käytettäviä haukkumasanoja. He eivät osanneet kuvitella käyttävänsä niiden tilalla mitään muitakaan sanoja. Termit ovat niin automatisoituneita, että he sanoivat voivansa vannoa, että riitatilanteessa niitä käytetään aina. Kehottaessamme haastateltavia pohtimaan sanojen merkitystä ja alkuperää, he vahvistivat taas huora -

termin loukkaavammaksi ja haavoittavammaksi. Homottelu ei loukkaa, mikäli nimityksen kohde on selvillä omasta heteroseksuaalisuudestaan. Huorittelu loukkaa kuitenkin aina ja sitä käytetään vakavammassa yhteyksissä. Huorittelu voi masentaa, mutta homotteluun suhtaudutaan usein leikkimielisesti. Termeillä on suuri merkitysero, mutta haastateltavat eivät osanneet kertoa, miksi termi homo liitetään poikiin ja termi huora tyttöihin.

Miks muuskaan sitä voi haukkua?

No koska se on niin helppo sanoa. Ku jotain haukkuu, jos tyttö tappelee toisen tytön kanssa, ja sä alat haukkuu ni sä sanot automaattisesti huora. Mä voin vannoo et se menee niin. En mä kyl oo tyttö, ni mä en tiiä sitä. Ja jos mä sanon tälleen, jos mä haukun jotain, ni se vaan tulee automaattisesti vitun homo. Et sä et ees tajuu et sä sanot sen.

Nii tai menee ihan automaattisesti jos vaik pelaa, nii vitun homo voitit mut. Ni ei se loukkaa.

Lähes kaikki haastattelemamme nuoret suhtautuivat seksuaalisen suuntautumisen ilmentämiseen neutraalisti. Kysyttäessä, mitä jos nimityksen kohteeksi joutunut nuori olisikin oikeasti homo, haastateltavat vakuuttelivat, että asia ei heitä häiritsisi. Tämä vahvistaa sitä, että homottelulla ei tarkoiteta puuttua toisen seksuaaliseen suuntautumiseen. Tytöt suhtautuivat asiaan poikia kypsemmin, poikien hieman hihitellessä asialle, tytöt oikaisivat pojille, että samaa sukupuolta olevien seurustelu on aivan yhtä luonnollista kuin eri sukupuolisten. Tämä sai pojissa aikaan pikaisen vakavoitumisen ja myöntävän nyökyttelyn.

Haastateltavat olivat siis sitä mieltä, että samaa sukupuolta olevat parit voisivat vapaasti ilmaista seurustelunsa koulussa. He eivät kuitenkaan olleet nähneet samaa sukupuolta olevan pariskunnan kävelevän käsi kädessä käytävällä tai muuta merkkiä siitä, että seksuaalivähemmistöjen edustajat ilmaisivat suuntautumistaan. Yhden tytön kaveri oli kertonut olevansa lesbo, mutta salasi asian koulussa niin, että vain muutamat kaverit tiesivät asiasta.

5.1.2 Pukeutuminen

Haastattelemamme nuoret painottivat, että tyylillä tai ulkonäöllä ei ole väliä, kunhan vain ollaan kavereita ja niin sanotusti samalla puolella. Kaverit saivat siis pukeutua miten halusivat, mutta muutoin persoonallisesti pukeutuminen saattoi ihmetyttää. Ennen kaikkea pukeutumiseen ja siihen liittyviin tyylimokiin liittyi nolatuksi tulemisen pelko.

Haastateltavat pohtivat minkälaiset vaatteet ovat sopivia kouluun ja minkälaiset sopivat vapaa-aikaan. Liian paljastavia vaatteita kritisoitiin, eikä kuuminkaan päivä antaisi syytä tulla kouluun esimerkiksi bikineissä, koska se olisi todella noloa. Etenkin tytöt vaikuttivat olevan konservatiivisia pukeutumisen suhteen. He kertoivat, että esimerkiksi puoli-pitkähame oli riittävä korostamaan naisellisuutta ja paheksuivat minihameissa sekä pikkutopeissa kulkevia ikätovereitaan.

Jos on vaikka hellepäivä ni ei se tarkoita yhtään että pitäis bikinit päällä tulla tänne kouluun, pitäis niikö laittaa sellanen, puol pitkä hame vaikka. Se kyl ainaki mulle ittelleni riittää jos on kuuma tai jotain

Toisten mielipiteillä oli väliä vaatteiden valinnassa, vaikka haastateltavat korostivatkin, että kavereiden pukeutuminen ei vaikuttaisi heihin. Tuntemattomalta tuleva kritiikki saattoi kuitenkin vaikuttaa vaatevalintoihin. Esimerkiksi jos joku oli kommentoinut toisen vaatetta rumaksi, saattoi nuori alkaa pohtia viitsiikö sitä ollenkaan käyttää ja lopulta ostaa uuden. Tässä kohtaa haastateltavat huomioivat, että monilta puuttuu itsearvostusta ja luottamusta omaan makuun. He painottivat, että pitäisi uskaltaa pitää vaatetta välittämättä muiden sanomisista. Muiden mielipiteet loivat kuitenkin paineita ja pukeutumisella erottautumisella oli selvästi riskinä joutua syrjityksi tai haukutuksi. Kuitenkin haastateltavat miettivät, että sekään ei olisi hauskaa, jos kaikki olisivat samaa massaa ja halusivat taistella tällaista massapukeutumista ja muodin mukana kulkemista vastaan. Varsinkin juhlatilanteissa koettiin pukeutumispaineet pienemmiksi. Juhliin ostettiin itselle mieluisia vaatteita, riippumatta siitä oliko tuote muodissa eikä sitä ostettu sen takia, että kaverilla on samanlainen.

Mut jos sä meet bileisiin niin sä kuitenkin haluat ostaa sen bilevaatteen, sä tykkäät siitä, etkä ajattele silleen et pakko ostaa ku toiselki on sellanen.

5.2 Muiden vaikutus

Yhdeksi haastattelun teemoista muodostui muiden ihmisten vaikutus haastateltaviin, heidän käyttäytymiseensä ja rajoihinsa. Vanhempien vaikutus heihin näkyi esimerkiksi pukeutumisessa. Jotkut kokivat, että vanhempien mielipiteellä oli merkitystä siinä millaisia vaatteita he käyttävät esimerkiksi koulussa. Kavereiden vaikutus ilmeni selkeimmin, kun keskustelimme nimittelystä. Kuten jo aikaisemmin kävi ilmi, kaverien sanomana jotkin haukkumasanat eivät tuntuneet niin pahoilta kuin, jos ne olisi sanonut joku tuntematon ihminen.

Jos joku tuntematon ihminen sanoo, ni sillan mua loukkaa kyl tosi pahasti.

Haastateltavat ilmaisivat, että tuntemattomien mielipiteillä ja käyttäytymisellä on suuri vaikutus heihin. Esimerkiksi ihmisten tietynlainen tuijotus kadulla ärsyttää ja saa aikaiseksi epävarman olon. Erään tytön mielestä nykyään harvoin tapaa ihmistä, johon toisen ihmisen mielipiteet eivät vaikuttaisi.

Mun mielest harvoin yleensä löytyy ihmisilt sellast tiiät sä niiku, mitä se on, niiku itsearvostusta tavallaan, et jos joku tulee sanoo sulle, et vähän sul on ruma takki, ni must tuntuu et se ei varmaan käyttäis sitä enää niin paljon... ni, et se ostais uuden.

Myös erilaiset ihmiset ja heidän käyttäytyminen vaikuttavat haastateltaviimme. Yksi haastateltavista ei ymmärrä miksi esimerkiksi goottien ja ”hevareiden” täytyy pukeutua ja käyttäytyä juuri tietyllä tavalla.

Jotku gootit joil on jotku neonvihreet hiuspidennykset ja tämmöset ja sit jos ne on yksin jossai nurkassa ja vetelee jotai viiltoja käteen ni eiii..emmä tiiä...emmä tykkää sellasesta. Eiks voi olla ihan normaalisti? Voi kuunnella sitä musiikkia ja sellai mut miks pitää pukeutuu justinsa sellai, et sen näkee tonne esposeen asti, et tuolt tulee hevari?

Osan mielestä kuitenkin on hyvä, että ihmisistä löytyy eroavaisuuksia. Heidän mielestään maailma ja mainonta muokkaavat sekä manipuloivat paljon ihmisten käsityksiä. Eräs tyttö ihmetteli pyritäänkö siihen, että kaikki ajattelisivat ja käyttäytyisivät samalla tavoin, koska eihän siitä tulisi mitään.

5.3 Mielipiteitä koulutuksesta

Haastatteluissa kysimme kokevatko nuoret, että kyseenomaisista asioista on tarpeellista puhua nuorille ja tarvitsevatko he mielestään tällaisia koulutuksia. Toisten mielestä koulutus on tarpeellista, koska se laittaa ajattelemaan asioita enemmän, mutta toisten mielestä nämä asiat olisi pitänyt oppia kasvatuksesta ja vanhempien esimerkistä. Eräs haastateltavista sanoi, että koulutus ei ole tarpeellista muuten kuin esimerkiksi erillisissä kiusaamistilanteissa. Näissä ongelmatilanteissa voitaisiin ”istua alas” ja neuvotella asiasta vaikka koko päivä, mutta nuoret eivät kaivanneet enempää asioiden ”turhaatvomista.”

Toisaalta haastateltavat antoivat palautetta siitä, että kiusaaminen ei ollut kovin paljon esillä koko koulutuksessa. Samalla he kertoivat, että eivät tarvitse valistusta kiusaamisesta, koska siihen liittyvät asiat olivat itsestään selviä ja valmiiksi jokaisen tiedossa. Jotkut olivat myös sitä mieltä, että koska he olivat jo täysi-ikäisiä, eli periaatteessa aikuisia, kaikkien tulisi tiedostaa nämä asiat. Kysyttäessä haastateltavilta luottivatko he nuorempienkin, esimerkiksi juuri koulunsa aloittaneiden, tiedostavan myös nämä asiat,

he ohittivat kysymyksen toteamalla, että asiat täytyisi oppia kotona ja vaihtoivat puheenaihetta.

Kyl jokainen ihan oikeesti tietää sen, vaikkei aina vaan niiku ajattele.

Kysyimme myös saivatko haastateltavat mielestään koulutuksesta uutta tietoa ja mikä oli jo tiedossa. Lähes kaikki vastasivat, että asiat olivat jo ennestään tuttuja. Nousi kuitenkin esille se, että koulutus herätteli heitä ajattelemaan näitä asioita enemmän, mutta ei kuitenkaan niin paljon, että he lähtisivät ottamaan enempää niistä selvää. Erään pojan mielestä tällaisten asioiden tulisi olla sisäsyntyisiä ja niitä on käsitelty jo ala-asteelta saakka.

Ku sä menit ekalle luokalle, ni sanottiin, et älä kiusaa kavereitas ja oo kaikkien kaveri.

Haastateltavien mielestä parhaiten asiat ymmärtää ja mielenkiinto pysyy yllä, kun niistä keskustellaan ja niitä pohditaan yhdessä. Haastateltavia ihmetyttivät jotkin termit, joita kouluttaja käytti. Ulkopuolinen kouluttaja oli osan mielestä parhain vaihtoehto, koska nuoret arvelivat hänellä olevan eniten tietämystä asiasta. Osan mielestä taas sillä, onko kouluttaja oma opettaja vai ulkopuolinen, ei ole mitään merkitystä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Suvaitsevaisuus ja rajojen määrittely

Nuoruudessa omat kaverit ja ryhmään kuulumisen tarve korostuvat. Nuori haluaa tuntea itsensä hyväksytyksi ja kuulua joukkoon. Haastateltavat kertoivat, että hyväksyvät kavereiltaan minkälaista pukeutumista tahansa, mutta tuntemattomilta kuitenkin taas eivät. Kavereille asetetaan varmasti myös omat säännöt pukeutumisessa vaikka sitä ei niin tiedostaisikaan. Nuoruudessa arvot muodostuvat sen mukaan, mihin ryhmään kuulutaan. Ryhmä, josta nuori heijastaa arvonsa, voi liittyä ikään, sukupuoleen, sosiaaliluokkaan tai esimerkiksi harrastuksiin. (Helve 2002: 16,18.) Noin 18 -vuotiaana nuori elää vielä vaiheessa, jossa hän ajattelee stereotyyppisesti ja ryhmään kuuluminen on hänelle hyvin tärkeää. Ryhmään kuuluvat yksilöt ovat hyvin samankaltaisia eikä yksilöllisyyttä vielä hyväksytä tässä vaiheessa. Materiaaliset asiat, maine sekä sosiaalinen hyväksyntä ovat nuorelle erittäin tärkeitä asioita. (Laine 2005: 3.)

”Älä puutu muiden asioihin” -henki kertoo nuorten keskuudessa siitä, että nykyajan yhteiskunnassa kovat ja individualistiset arvot ovat kasvattaneet suosiotaan ja ne opettavat kuinka itse ollaan vastuussa omista teoistaan (Wilska 2005: 95-96). Valitettavasti niiden arvojen kääntöpuolena toimii toisten ihmisten heitteillejättö sekä empatian puuttuminen. Empatia on taas tärkeä tekijä erilaisuuden hyväksymisessä, koska sen kautta ihminen pystyy asettumaan toisen ihmisen asemaan ja ymmärtämään häntä paremmin. (Niemi – Sarras 2007: 10,18.) Nuorten arvomaailmaan vaikuttaa paljon aikuisten arvomaailma, ja jos se ei ole jäsentynyt, on vaikeaa tietää mikä on oikein ja mikä väärin (Helve 2002: 19). Toisaalta haastattelemiemme nuorten välinpitämättömyys saattaa kertoa siitä, että pelätään itse kiusatuksi joutumista. Nuori ajattelee, että jos jättää puuttumatta kiusaamiseen, saattaa itse välttyä siltä, että kiusaajat siirtyisivätkin kiusaamaan seuraavaksi häntä.

6.1.1 Homottelu ja huorittelu

Haastateltavien mukaan homo -termiä käytettiin kuvastamaan neitimäisiä poikia tai poikia, jotka käyttivät paljon aikaa ehostautumiseen. Sen takia ei kuitenkaan homoteltu, että poikien ehostautumista pidettäisiin niinkään homouteen oikeasti viittaavana asiana ja harvoin edes ajateltiin, että toinen voisi siitä loukkaantua. Itse asiassa haastateltavat eivät vaikuttaneet tiedostavan, että joku poika saattoikin juuri homoseksuaalisuutensa takia käyttäytyä neitimäisesti ja ilmaista sukupuoltaan feminiinisesti.

Haastateltavat vannottivat, että heillä ei ollut homoja tai lesboja mitään vastaan ja heidän mielestään seksuaalista suuntautumisesta ei tarvitsisi peitellä. Heillä oli kuitenkin osittain keskenään ristiriitaisia arvoja, sillä nuoret kertoivat hyväksyvänsä homot, mutta suurin osa heistä ei osannut edes kuvitella, että joku heidän kavereistaan saattaisi olla jotain muuta kuin täysin hetero (Kallio 2005: 7-11). Toisen jäsentynyttä seksuaalisuutta ei siis niinkään koettu uhkana, kuten Lehtonen esittää, vaan sitä ei osattu edes ajatella (Lehtonen 2003: 163).

Haastateltavat käyttävät eräänlaista ”me ja ne toiset”- ajattelua. Asioita kyllä suvaitaan, kunhan ne eivät tule liian lähelle. Arvot olivat ristiriitaisia senkin suhteen, että nuoret vastustivat syrjintää seksuaalisen suuntautumisen perusteella, mutta myönsivät kuitenkin homottelevansa toisia. He myös ilmaisivat, että samaa sukupuolta olevat parit voisivat julkistaa seurustelunsa, mutta eivät osanneet kertoa miksi koulun käytävillä ei näkynyt homo- tai lesbopareja. Arvojen ristiriitaisuus saattaa johtua siitä, että homous on nyky-yhteiskunnassa yhä hieman tabu ja on ollut sitä ainakin silloin, kun haastateltavien vanhemmat ja kasvattajat ovat olleet nuoria. Heidän kanssa ei välttämättä ole

riittävästi keskusteltu seksuaalisuuden sekä sukupuolisuuden moninaisuudesta. Näin ollen yhdistelemällä omia ja toisilta saatuja tietoja nuoret ovat joutuneet muodostamaan asiasta omat moraalinäkemyksensä (Kallio 2005: 7-11).

Toisin kuin homottelusta keskusteltaessa, haastateltavat eivät antaneet esimerkkiä siitä, että huorittelua käytettäisiin koskaan leikkimielisin tarkoituksin. Huora -termillä pyrittiin aina satuttamaan toista ja se koettiin hyvin loukkaavana. Tytöt myös selvästi pohtivat seksuaalimoraalin rajoja, kun kertoivat, että puolipitkä hame olisi riittävä kouluun eikä kuuminkaan päivä antaisi syytä tytöille tulla liian paljastavissa vaatteissa ihmisten ilmoille (Saarikoski 2001: 89). Tämä heijastaa tyttöihin liitettäviä käyttäytymisoletuksia. Haastattelemamme tytöt selvästi käyttivät aikaa ja vaivaa arvioidessaan tilanteita, jossa saattoivat joutua huorittelun kohteeksi sekä vastuuttivat myös toisiaan argumentoidessaan millaisissa vaatteissa olisi sopivaa tulla kouluun. He pohtivat päivittäin pukeutumiseen ja sukupuolellensa tyypilliseen käyttäytymiseen liittyviä asioita, josta oli selkeästi havaittavissa itsesäätelyn vaikutus. (Näre 2004: 53-60.)

Haastateltavat kuitenkin kertoivat joskus tarkoituksella nimittelevänsä toisiaan kavereiden kesken. Tämä antaa mahdollisuuden leikitellä vakavalla asialla turvallisessa ympäristössä. Homottelemalla ja huorittelemalla toisiaan kaverukset käsittelevät tunteita, joita nimittelyn kohteeksi joutuminen saattaa nostaa pintaan. Samalla nuoret etsivät ja testaavat omia sekä muiden rajoja. (Saarikoski 2001: 89.)

6.1.2 Pukeutuminen

Pukeutuminen on nuorille tapa ilmaista omaa persoonaansa ja se viestittää paljon muille ihmisille, vaikkei sitä aina haluaisikaan. Haastattelemiemme tyttöjen konservatiivinen suhtautuminen omaan pukeutumiseensa voi kertoa kahdesta asiasta. He saattoivat olla huolissaan siitä, jos eivät toisi esille sitä, että paheksuvat paljastavia vaatteita, heitä saatettaisiin arvostella. Huorittelu -termistä puhuttaessa tytöt korostivat, että huora on kaikkein loukkaavin haukkumasana ja sillä usein on naista alentava merkitys. (Saarikoski 2001: 89.) Toinen merkitys liittyy ensimmäisen tapaan naisellisuuteen tai sen ilmentämiseen. Tytöt saattavat kokea, että jos he pukeutuvat paljastavasti, se saattaa välittää vääränlaisen viestin muille nuorille.

Aaltosen (2006: 176) tutkimuksessa sukupuolisesta häirinnästä, nuoret tuovat esille, kuinka paljastava vaatetus ymmärretään lähestymiskutsuna. Siitä koituvat seuraukset taas katsotaan olevan tyttöjen itse aiheuttamia eikä niistä tulisi valittaa. Haastateltavien mielipiteet ovat tässä asiassa melko ankaria ja sama ilmiö vastuun siirtämisestä on

nähtävissä tässäkin. Nuoret tarkkailevat ympäristöään, josta usein vallitsevat mielipiteet ovat seurausta. Moraalisen kasvatuksen tärkeyden merkitys korostuu, koska nuoret eivät voi ilman opettamista tietää mikä on oikein ja mikä väärin. Kohlbergin teorian mukaan nuoria täytyy tukea myös heidän rationaalisessa arvopohdinnassaan sekä haastaa moraalilla ongelmakysymyksillä, jotta heidän käsitys oikeudenmukaisuudesta kehittyisi. (Airaksinen – Elo - Helkama – Wahlström 1999: 68-69.)

6.2 Muiden vaikutus

Vaikka haastateltavat kokevat, että voivat pukeutua ja pukeutumisellaan ilmaista persoonaansa vapaasti, vanhempien mielipiteet sekä arvot toimivat kuitenkin tietynlaisena rajana siihen liittyvissä ylilyönneissä. Nuorten asenteet mukailevat vanhempien asenteita, ja vanhemmat voivat kontrolloida nuoren pukeutumista. Nuori voi myös itse haluta osoittaa kunnioitusta ja edustaa perhettä pukeutumalla säädyllisesti tai tietyllä tavalla, joka kuvastaa perheen arvomaailmaa. Esimerkkinä tällaisesta voi olla perheen uskonnollinen tai poliittinen tausta, tai vaikkapa vanhemman ammatillisesta asemasta johtuva syy. Vanhempien kontrollointi on nuorelle viesti siitä, että hänestä välitetään ja se luo nuorelle turvaa. (Ijäs 2009: 59, Ruohonen 2002: 161.)

Suurin osa haastattelemistamme nuorista antoivat kuvan, että heidän identiteettinsä oli melko jäsentynyt. Se kävi ilmi esimerkiksi keskustellessamme siitä kuinka he suvaitsevat erilaisuutta. Enemmistö heistä oli sitä mieltä, että erilaisuus sallitaan eikä persoonan ilmentäminen esimerkiksi pukeutumalla voimakkaan symboloiviin vaatteisiin häirinyt heitä. Yksi haastateltavista ei voinut ymmärtää miksi goottinuoret tuovat pukeutumisella niin vahvasti esille ajatusmaailmaansa. Tämä voi kertoa siitä, että hänen on vaikea kohdata erilaisuutta, koska hänen oma identiteettinsä ei ole vielä tarkentunut.

Identiteetillä on suuri merkitys erilaisuuden kohtaamisessa, koska se luo varmuutta toimia sosiaalisissa ympäristöissä omana itsenään ja kohdata erilaisia ihmisiä ilman pelkoa siitä, että he voisivat vaikuttaa omaan identiteettiin. Jos nuori ei ole valmis kohtaamaan erilaisuutta, saattaa hänen identiteettinsä olla vielä etsintävaiheessa. Tällaisissa tilanteissa voidaan puhua kulttuurishokeista ja identiteettikriiseistä, kun ihminen joutuu elämässään kohtaamaan nopeasti muuttuvia tilanteita ja uusia arvomaailmoja. Koulussa nuori joutuu päivittäin kohtaamaan erilaisia ja erityyppisiä tai kulttuuritaustaisia ikätovereita. Ihminen tarvitsee tietoisuutta itsestään ja suhteestaan maailmaan, jotta pystyy ymmärtämään erilaisuutta. (Niemi – Sarras 2007: 10, 18.) Tämä tukisi sitä, että nuoret ovat Kohlbergin teorian mukaan sovinnaisella tasolla, johon liittyy olennaisesti identiteettikriiseihin ajautuminen. Nuoret joutuvat luopumaan vanhoista moraalikäsitte-

sistään ja luomaan tilalle uusia siirtyessään jälkisivonnaiselle tasolle. (Kontula 1989: 15-16.)

6.3 Mielipiteitä koulutuksesta

Haastateltavat kertoivat kaipaavansa teorian lisäksi käytännön esimerkkejä ja keskusteluja, jotta he voivat itse aktiivisesti osallistua tilaisuuteen ja mielenkiinto pysyy yllä. Nuoret kaipaavat tilaa pohdinnalle ja luovalle ajattelulle, jotta voivat paremmin omaksumaan heille opetettavia asioita ja saada näkökulmilleen vahvistusta. Jotta opettaja tai kouluttaja voisi tietoisesti tarjota virikkeitä kehittymiselle, tulisi hänen olla tietoinen ja suunnilleen selvillä oppilailleen kehitysvaiheille tyypillisestä tavasta tarkastella moraalikysymyksiä. Eettiset ratkaisut eivät saisi syntyä primitiivisinä reaktioina vaan noudattaa toimintakaaviota: havainnot – ajattelut – toiminta. (Airaksinen – Elo – Helkama – Walhström 1993: 93.)

Kolhberg esittelee teoriassaan kaksi moraalikasvatuksen keinoa harjaannuttaa nuorille arvoja ja moraalisia ongelmia. Nuori oppii kouluyhteisössä malleja siitä miten muut toimivat ja ajattelevat, mutta opetuksessa tulee ottaa tarkastelun kohteeksi moraalisia pulmia käytännössä. Oppilaille pitäisi tarjota pohdittavaksi näkökulmia jotka edustavat kehittyneempää ajattelua kuin mihin nuoren oma kehitystaso on edennyt. Oppilaiden kehitysvaiheissa on luonnollisesti eroja ja se pitääkin monipuolista ajattelua yllä. Moraalikasvatuksessa ei käytännön ongelmana ole se, etteivätkö nuoret tietäisi mikä on hyvää ja oikein, vaan tietämisen ja tekemisen välinen ristiriitaisuus. Vaikka nuori tietäisi mikä on oikein, hän ei välttämättä automaattisesti toimi sen mukaan. Opetuksessa tulee tähdätä ymmärrykseen, pelkkä ohjeistus ja valistus eivät riitä. Irrallisten kokemusten tarjoaminen nuorille on ajanhukkaa, heidän täytyy ymmärtää asioiden väliset suhteet itse. (Airaksinen – Elo – Helkama – Walhström 1993: 91-92.)

Ammatillisessa koulutuksessa pyritään antamaan opiskelijalle valmiuksia persoonallisuuden kehittämiseen ja kansallisen kulttuurin sekä sukupuolten tasa-arvoon. Koululla on omat arvonsa, joiden mukaan se pyrkii nuoria kasvattamaan, mutta liikkumatilaa annetaan myös kodille erityisesti eettisellä alueella ja näin voidaan samalla tukea kotien kasvatusta. (Airaksinen – Elo – Helkama – Walhström 1993: 84.) Haastateltavat tuntuivat luottavan kotikasvatukseen koulun sijasta ja luottivat myös siihen, että kaikki muutkin saavat kotoa tarvittavat tiedot, eivätkä osanneet kyseenalaistaa ettei näin olisi. He olivat vakuuttuneita myös siitä, että heitä nuoremmat oppilaat tietävät asiat yhtä hyvin, eivätkä osanneet ottaa huomioon, että kaikilla ei ole saman kehitystason mukaisia tietoja ja taitoja. Haastateltavat peilasivat asioita omaan kehitystasoonsa. Moraali-

kasvatuksen teorian mukaan, 16 -18 -vuotiaat nuoret ovat sovinnaisella tasolla, jossa yksilö osaa moraaliarviointeja tehdessään ottaa huomioon seuraamukset itselleen ja ryhmälleen, mutta ei ryhmään kuulumattomille (Siljander 2000: 170).

Haastateltavat painottivat, että ovat täysikäisiä eli periaatteessa aikuisia, joten osasta tuntui turhalta, että tuttuja asioita käytiin uudestaan läpi. Toiset taas ilmaisivat, että aiheesta ei ole vielä puhuttu tarpeeksi, josta voi huomata millaisia eroja samassa kehitystasossa olevilla nuorilla on. Yksi syy tähän voi olla seksuaalikasvatuksen järjestämistä koskeva uudistus vuonna 1994, jolloin sen järjestämistä koskeva keskusjohtoinen pakollisuus loppui ja kunnat ja koulut saivat itse päättää opetuksen sisällöistä. Seksuaalikasvatus keskittyi enimmäkseen biologiseen puoleen, jolloin moraalisiin kysymyksiin ja henkisiin ulottuvuuksiin puuttuminen jäi vähäisemmäksi. (Bildjuschkin, Malmberg 2000: 12.)

7 POHDINTA

Tavoitteenamme oli selvittää nuorten kokemuksia Amnestyn Mun Rajat -kampanjasta. Tutkimme millaiset valmiudet koulutukseen osallistuneilla nuorilla on suhteessa seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen, jonka tunnistaminen ja kunnioittaminen ovat kampanjan keskeinen viesti. Halusimme kuulla nuorilta itseltään, kuinka he toivoisivat koulutuksessa läpikäytäviä asioita käsiteltävän. Nuorten näkemysten kuulemisen ja heidän valmiuksiensa arvioimisen tarkoituksena oli viedä Amnestylle tietoa, jonka avulla he voisivat muokata ja kehittää koulutuksiaan eri ikäryhmille sopivammaksi.

Käsittelmällä nuorten kanssa seksuaalisuuteen, suvaitsevaisuuteen, nimittelyyn sekä omaan vastuuseen ja vaikutusmahdollisuuksiin liittyviä asioita saimme vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme. Syventymällä nuorten kanssa näihin aiheisiin saimme kuvan siitä, millaiset valmiudet heillä on suhteessa seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Haastatteluista ilmeni, että nuoret olivat sisäistäneet selkeitä ajattelumalleja liittyen toisen itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, nimittelyyn sekä omien rajojen määrittelyyn. Nuoret eivät ehkä täysin tiedostaneet mitä seksuaalinen itsemääräämisoikeus tarkoittaa, mutta olivat luoneet siihen liittyviä selkeitä käyttäytymissääntöjä.

Haastattelemamme nuoret määrittelevät selkeästi omat rajansa, joiden sisäpuolelle kuuluvat he itse ja heidän kaverinsa sekä läheisensä. Rajojen ulkopuolelle jäävät ihmi-

set, jotka eivät kuulu nuorten lähipiiriin tai ovat täysin tuntemattomia. Rajojen molemmilla puolilla oli selkeät käyttäytymissäännöt. Rajojen sisäpuolella olevia suvaittiin ja tuettiin, kun taas ulkopuolelle jääviä arvosteltiin herkemmin, eivätkä nuoret kokeneet olevansa velvollisia auttamaan heitä. Kavereilta hyväksyttiin melkein minkälainen käytös tahansa, mutta ulkopuolisilta vastaavaa käytöstä pidettiin moraalittomana. Kaverisuhde suojaasi nuoria ja vapautti heitä samalla vastuusta liittyen kiusaamiseen ja syrjimiseen. Kaveripiirin sisällä nuori on turvassa kiusaamiselta tai ainakin hänellä on takanaan tukijoukko. Tärkeintä on, että nuori ei jää yksin ja hän voi nauttia ryhmään kuulumiseen liittyvistä oikeuksista, turvasta ja vastuunvapaudesta. Ryhmässä on helpompi mennä massan mukana, eikä omista tekemisistä tarvitse ottaa henkilökohtaista vastuuta.

Haastateltavien nuorten arvot olivat nyky-yhteiskuntamme trendin mukaisesti kovat ja individualistiset. Niiden mukaan ihmisten tulisi pitää ainoastaan itsestään huolta eikä toisten asioihin saisi puuttua. Tämä tavallaan suojelee nuoria. Kun nuori jättää puuttumatta kiusaamiseen, hän suojelee myös itseään siltä ja pakenee vastuuta. On positivistista, että toisten yksityisyyttä kunnioitetaan, mutta haastateltavien kertoman mukaan se vietiin kuitenkin liian pitkälle, jolloin voidaan puhua jo syrjimisestä. Toisaalta pohdimme, tiedostivatko haastateltavat todella, että myös syrjiminen on kiusaamista vai koettiinko puuttumatta jättäminen yleisesti hyväksyttävänä tapana paeta vastuuta. Uskoivatko he, että puuttumatta jättäminen ei ollut väärin vai sanoivatko he niin vain, koska pelkäsivät puuttua kiusaamiseen ja halusivat siksi hyväksyä asian. Kysymys on kuitenkin siitä, että moraaliarviointeja tehdessään nuoret eivät kykene ottamaan huomioon ryhmän ulkopuolelle jäävien yksilöiden tunteita. Tämä johtuu siitä, että he ovat moraalikehityksessään vasta sovinnaisella tasolla, jossa kyetään ottamaan huomioon seuraukset vain itselle ja omaan ryhmään kuuluville. (Siljander 2000: 170.)

Toisena tutkimuskysymyksenämme selvitimme, miten nuoret haluaisivat seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen liittyviä asioita käsiteltävän. Koulutusten kehittämisen kannalta on tärkeää kuulla nuorten näkemys siitä, mikä olisi heidän mielestään mielekkäin tapana näiden asioiden läpikäymiseen. Nuorten mielenkiinnon ja keskittymisen ylläpitäminen on haastavaa. Ulkopuolinen kouluttaja on tuntematon nuorille, eikä hänellä ole automaattisesti auktoriteettiasemaa nuorten silmissä. Näin ollen kouluttajalla tulee olla itsevarmuutta ja valmiuksia kohdata nuoria. Hyvä kouluttaja saavuttaa auktoriteetin olemalla johdonmukainen, innostava, rohkaiseva, tasapuolinen sekä aidosti läsnä. Nuorille tulee esittää ohjeet selkeästi ja heidät tulee sitouttaa tulevaan toimintaan tehokkaasti. On parempi kertoa nuorille mitä seuraavaksi tehdään, kuin antaa heille vaihtoehtoja.

”Haluaisitko” -tyyppiset kysymykset antavat kouluttajasta epävarman kuvan ja samalla nuorille mahdollisuuden vastata ”ei.” (Nuorten Akatemia 2008: 5.)

Haastattelimamme nuoret kertoivat haluavansa toiminnallisia harjoituksia ja vuorovai-
kutteista keskustelua kouluttajan kanssa. Heille tulee antaa virikkeitä, jotta heidän mie-
lenkiintonsa pysyy yllä. Nuorille on tärkeää saada tuoda oma näkökulmansa esille ja he
tarvitsevat tilaa pohdinnalle, jotta he voivat sisäistää asiat paremmin. Nuorille on myös
tärkeää, että he saavat oivaltaa opetettavan asian itse ja heille tulee tätä kautta tunne,
että ovat itse ratkaisseet kyseenomaisen ongelman. Tämä kasvattaa heidän itsevar-
muuttaan. (Airaksinen – Elo – Helkama – Walhström 1993: 93.) Osa haastateltavista
kertoi haluavansa käsitellä kyseenomaisia asioita mieluiten ulkopuolisen kouluttajan
kanssa, koska kokivat hänen tietämyksensä asioista paremmaksi kuin esimerkiksi
oman opettajansa. Haastateltavat korostivat myös kotikasvatuksen arvoa. Osa heistä
ei kuitenkaan kokenut olevansa enää koulutuksen kohderyhmää, vaan koulutus tulisi
heidän mielestään suunnata nuoremmille. Huomasimme kuitenkin, että vastauksiin
vaikutti sosiaalinen paine ja haastateltavat pyrkivät korostamaan omaa tietämystään.
Heillä oli tarve olla samaa mieltä kuin toisetkin, sillä ryhmäpaineen alla oli vaikea myön-
tää, ettei tiedä tai kaipaisi lisää tietoa asioista.

7.1 Eettisyys ja luotettavuus

Ennen kuin aloitimme haastattelut, kerroimme haastateltavillemme yksityiskohtaisesti
mitä aiomme tehdä ja miksi. Tätä ennen olimme jo pyytäneet opetusvirastolta ja ky-
seenomaisen oppilaitoksen rehtorilta luvan toteuttaa haastattelumme. Alaikäisille oppi-
laille olimme tehneet huoltajille vietävät lupalaput, mutta jäi epäselväksi olivatko oppi-
laat edes saaneet lupalappuja vai olivatko oppilaat itse unohtaneet antaa ne eteenpäin.
Näin ollen emme eettisyyden vuoksi voineet haastatella heitä, vaan saimme haastatel-
taviksemme täysi-ikäisiä oppilaita.

Koska haastateltavat siirtyivät suoraan koulutuksesta haastattelutilanteeseen, saimme
heiltä tuoreita mielipiteitä, eivätkä he olleet ehtineet vaihtaa ajatuksiaan siitä muiden
kanssa, niin että muut olisivat voineet vaikuttaa heidän näkemyksiinsä. Haastatteluun
osallistuminen oli haastateltaville vapaaehtoista. Kunnioitimme haastateltavien
anonymiteettiä, koska emme keränneet heiltä haastattelutilanteessa tunnistetietoja,
vaan käytimme litteroinnissamme kirjain- ja numerokoodeja. Sitaatteja valitessamme
käytimme vain sellaisia otteita nuorten vastauksista, joissa ei mainittu kenenkään nimiä
tai muita tietoja, joista kukaan haastateltavien läheinen voisi heidät tai heidän kaverinsa
tunnistaa.

Aineistomme kattavuutta pohdimme haastateltavilta saatujen vastausten perusteella ja arvioimme saimmeko sieltä perusteelliset vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Toteutamamme kahdeksan henkilön haastattelut ovat aineistona kattavat, sillä laadullisessa tutkimuksessa ei aineiston koolla ole väliä, vaan siinä kuvataan tiettyä toimintaa tai teoreettisesti mielekästä tulkintaa jostakin ilmiöstä. Haastateltavien vastauksissa alkoi toistua peruslogiikka, uudet vastaukset eivät tuottaneet enää tutkimusongelmamme kannalta uutta tietoa. (Eskola – Suoranta 2003: 63.)

Luotettavuuden kannalta oli tärkeää rajata aineisto huolellisesti. Saimme aineistosta vastaukset tutkimuskysymyksiimme luomalla haastattelurungon teemat Amnestyn kampanjan keskeisten artikloiden mukaisesti. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta olisi haastateltavien kanssa voinut käsitellä monella muullakin tavalla, mutta mielestämme oli järkevää rajata kysymykset kampanjan keskeisen viestin mukaisesti. Analyysivaiheessa huomasimme, että oli järkevää vähentää teemoja, koska samat vastaukset toistuivat eri teemojen alla.

Oli tärkeää, että meillä ja haastateltavilla oli yhteinen ymmärrys käytetyistä käsitteistä. Kävimme kunkin teeman kohdalla läpi mitä teemoihin liittyvät käsitteet tarkoittavat ja näin varmistimme, että puhumme nuorten kanssa samoista asioista. Monien käsitteiden kohdalla huomasimme, että niiden läpi käyminen oli tarpeellista. Jotkin käsitteet saattoivat olla nuorille liian abstrakteja, koska heidän oli haastattelutilanteessa vaikea määrittellä niitä. Esimerkiksi suvaitsevaisuuden määrittäminen oli haastateltaville hankalaa, mikä saattoi johtua siitä, että he pelkäsivät meidän odottavan heiltä täydellisiä vastauksia tai saattoivat jännittää muita nuoria.

Huomioimme ryhmädynamiikan vaikutuksen tulkitessamme aineistoa. Molemmissa ryhmissä oli kaksi henkilöä, jotka dominoivat keskustelua. Pohdimme vaikuttiko tämä muiden nuorten vastauksiin tai siihen, että he eivät uskaltaneet ilmaista mielipiteitään. Hiljaisemmat nuoret eivät aktiivisesti aloittaneet keskustelua, koska dominoivat henkilöt ehtivät aina ensin. Tästä syystä meidän täytyi kysyä heidän mielipidettään aina erikseen. Voi myös olla, että nämä nuoret jättäytyivät sivummalle tarkoituksella vain siksi, että he eivät jaksaneet keskittyä haastatteluun ja antoivat suosiolla aktiivisempien johtaa keskustelua. Huomasimme, että jotkin haastateltavat yrittivät antaa meille vastauksia, joita kuvittelivat meidän haluavan. Koimme kuitenkin, että tutkimuskysymystemme kannalta oleelliset seikat tulivat esille ja saimme aikaiseksi monipuolista keskustelua.

Olemme kirjanneet tutkimusvaiheemme ylös, jotta lukija saa kuvan tutkimuksemme kulusta ja voi arvioida sitä. Tiedostamme, että omat näkemyksemme, persoonamme ja

intuitiomme vaikuttavat tulkintoihimme. Meidän oli kuitenkin kyettävä olemaan neutraaleja ja pyrittävä siihen ettei ennako-oletuksemme johdattaneet tuloksia väärään suuntaan. Lisätäksemme tutkimuksemme luotettavuutta perehdyimme muihin aiheeseen liittyviin tutkimuksiin ja teoriaan, joista löytyi tulkintojamme vahvistavia tuloksia.

Työmme merkitys käytännössä on erityisesti Amnestylle hyödyllinen, sillä Mun Rajat -koulutuksia ei ole tutkittu aikaisemmin ja näin ollen tuotimme heille täysin uutta tietoa. Uskomme, että tutkimuksemme on siirrettävissä, koska tuloksiamme voidaan soveltaa toiseen toimintaympäristöön tutkimalla nuorten kokemuksia vastaavanlaisesta koulutuksesta esimerkiksi nuorisotaloilla. Vastaavanlaisen tutkimuksen voisi toteuttaa myös nuoremmille oppilaille. Haastateltavat kokivat, että koulutus oli tuttujen asioiden kertaamista, joten tutkimalla nuorempien oppilaiden kokemuksia siitä, voitaisiin selvittää kokevatko nuoremmat sen paremmin tarpeitaan vastaaviksi. Koulutus voisi vaikuttaa paremmin nuorempien arvoihin ja ajatusmaailmaan. Nuoremmat voisivat olla vastaanottavaisempia, toisin kuin juuri täysi-ikäiseksi tulleet, joilla on niin sanotusti aikuisen identiteetti, vaikka eivät vielä olekaan aikuisen tasolla. Ylipäätään vastaavia koulutuksia olisi tärkeää tutkia ja selvittää nuorten kokemuksia, jotta nuorten oma ääni ja mielipide tulevat kuulluksi. Keskustelemalla nuorten kanssa koulutuksissa läpikäydyistä asioista, varmistetaan, että nuoret ymmärtävät sen keskeisen sanoman, eikä se unohdu heti koulutustilanteesta poistuttaessa.

LÄHTEET

Aaltonen, Marjo – Ojanen, Tuija – Pihunen, Riitta – Vilén, Marika 1999 : Nuoren aika. Porvoo: WSOY.

Aaltonen, Sanna 2006: Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä. Helsinki: Yliopistopaino.

Airaksinen, Timo – Elo, Pekka – Helkama, Klaus – Wahlström, Bertel 1993: Hyvän opetus. Arvot, arvokeskustelu ja eettinen kasvatus kouluissa. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Amnesty International. Suomen osasto 2007- 2009. Verkkodokumentti. <<http://www.amnesty.fi/>>. Luettu 24.10.2009.

Amnesty International. Suomen osasto 2007 – 2009. Verkkodokumentti. Verkkodokumentti. <<http://www.amnesty.fi/mita-teemme/tietoa-amnestysta>>. Luettu 24.10.2009.

Amnesty International. Joku Raja 2007 – 2009. Verkkodokumentti. <<http://www.amnesty.fi/mita-teemme/joku-rajaa>> . Luettu 24.10. 2009.

Amnesty International. Mun Rajat 2007-2009. Verkkodokumentti. <<http://www.amnesty.fi/mita-teemme/joku-rajaa/mun-rajat>> . Luettu 24.10.2009.

Anttonen, Erja 2006: Sukupuolisensitiivisyys kansalaistoiminnassa ja nuorisotyössä. KeVer –verkkojulkaisu 3/2006.

Apter, Dan – Väisälä, Leena – Kaimola, Kari (toim.) 2006: Seksuaalisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Bildjuschkin, Katriina – Malmberg, Ari 2000: Kerro meille seksistä. Nuoren seksuaalikasvatus. Tampere: Tammer- Paino Oy.

Cacciatore, Raisa 2007: Huomenna pannaan pussauskoppiin. Opas vanhemmille. Eväitä tyttönä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2003: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Euroopan komissio 2001. Euroopan komission valkoinen kirja – EU:n nuorisopolitiikan uudet tuulet. PDF-dokumentti. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/fi/com/2001/com2001_0681fi01.pdf>. Luettu 7.10.2010.

Finlex 2010. Ajantasainen lainsäädäntö. Verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=nuorisolaki>>. Luettu 7.9.2010.

- Finlex 2010. Ajantasainen lainsäädäntö. Verkkodokumentti. <[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021?search\[type\]=pika&search\[pika\]=yhdenvertaisuuslaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021?search[type]=pika&search[pika]=yhdenvertaisuuslaki)>. Luettu 8.10.2010.
- Helve, Helena 2002: Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2002: Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy
- Ihmisoikeudet.net 2007. Oppia ihmisyydestä. Verkkodokumentti. <<http://www.ihmisoikeudet.net/mun-rajat>>. Luettu 23.10.2009.
- Ihmisoikeudet.net 2007. Oppia ihmisyydestä. Verkkodokumentti. <<http://www.ihmisoikeudet.net/uploads/materiaali/Arjen%20ihmisoikeudet.pdf>>. Luettu 18.9.2010
- Ihmisoikeudet.net 2007. Oppia ihmisyydestä. Verkkodokumentti. <<http://www.ihmisoikeudet.net/uploads/materiaali/Ihmisoikeudet%20ovat.pdf>>. Luettu 18.9.2010.
- Ihmisoikeudet.net 2007. Oppia ihmisyydestä. Verkkodokumentti. <http://www.amnesty.fi/mita-teemme/ihmisoikeuskasvatus/kouluvierailut/index_html>. Luettu 23.10.2009
- Ihmisoikeudet.net 2007. Oppia ihmisyydestä. Verkkodokumentti. <<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=mista-on-kysymys>>. Luettu 23.10.2009
- Ijäs, Kirsti 2009: Arvot asuvat kotona. Ajatuksia perhearvoista. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.
- Jämsä, Juha (toim.) 2008: Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kallio, Eeva 2005: Kasvatus hajoavassa ajassa. Nuorten arvot ja moraalikasvatuksen mahdollisuudet. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.
- Kontula, Osmo 1989: Nuorten sukupuoliasioita koskevan moraalijattelun kulttuurinen ja sosiaalinen tausta. Kansanterveystieteen julkaisuja M 104: 1989. Helsingin yliopiston kansanterveystieteen laitos.
- Laine, Kaarina 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava.
- Lehtonen, Jukka 2003: Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Modinos, Tuija – Suoninen, Annikka (toim.) 2003: Merkillinen media. Tekstit nuorten arjessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Niemi, Hannele – Sarras, Riitta (toim.) 2007: Erilaisuuden valot ja varjot. Eettinen kasvatus kouluissa. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Näre, Sari 2005: Styylaten ja pettäen. Luottamuksen ongelma ja postindividualismi nuorten sukupuolikulttuurissa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nuorten Akatemia, 2008. Ohjaajan kansio, osa 3 s 5. Verkkodokumentti. <<http://www.nuortenakatemia.fi/Ohjaajalle/Ohjaajan.tukipaketti/Ohjaajana.toimiminen>>. Luettu 17.10.2010.

- Opetusministeriö 2007. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2007-2011. Verkkodokumentti. Opetusministeriön julkaisuja 2007:41.
<<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/opm41.pdf?lang=fi>> Luettu 7.10.2010.
- Puhakainen, Rosa (toim.) 2004: Friidu. Tyttöjen ja naisten ihmisoikeudet. Kauhava: Kauhavan kirjapaino Oy.
- Rajaniemi, Katja 2010. Sosiaalityöntekijä. Helsingin seudun Seta Ry. Haastattelu 27.10.2010.
- Ruuhonen, Sinikka 2002: Nuorten pukeutuminen. Erottautumista, elämyksiä, harkintaa. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Saarikoski, Helena 2001: Mistä on huonot tytöt tehty? Helsinki: Tammi.
- Salmivalli, Christina 2000: Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: WS Bookwell.
- Siljander, Pauli (toim.) 2000: Kasvatus ja sivistys. Helsinki: Yliopistopaino.
- Suomen UNESCO 2000: Ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja. Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Helsinki: Suomen UNESCO-toimikunnan julkaisuja no. 78.
- Unicef 2010. Unite for children. Verkkodokumentti. Päivitetty 26.4.2010.
<http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus>. Luettu 27.10.2010.
- United Nations High Commissioner for Human Rights 1998. Verkkodokumentti.
<<http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/testframe/3aa717baf7a1a538802566660037809c?opendocument>>. Luettu 19.10.2010.
- Wilska, Terhi-Anna (toim.) 2005: Erilaiset ja samanlaiset. Nuorisobarometri. Helsinki: Yliopistopaino.

LIITTEET

Teemahaastattelurunko

Mun Rajat –kampanjan artikkelit

1.ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS

- Tuntuuko sinusta, että tunnistat/osaat määritellä omat rajasi?
- Hahmotatko ne, tiedätkö mitä ne ovat?
- Olitko pohtinut näitä asioita aikaisemmin?
- Tiesitkö, että se on ihmisoikeus, jokaisen oikeus ja velvollisuus?
- Onko rajasi itse määritelty – vaikuttaako ympäristö/ilmapiiri/muut ihmiset – miten?

2.SUVAITSEVAISUUS

- Voitko/uskallatko ilmaista tunteesi/mielipiteesi vapaasti?
- Oletko mielestäsi suvaitsevainen, mitä suvaitsevaisuus ylipäätään tarkoittaa?
- Arvostatko erilaisuutta?
- Hakeudutko sellaisten ihmisten seuraan, jotka ovat samanlaisia kuin sinä?
- Pidätkö samanlaisista ihmisistä kuin itse olet?

- Voitko/uskallatko pukeutua siten miten haluat?
- Voitko/uskallatko pukeutumisella ilmentää tunteitasi/asenteitasi?
- Mikä vaikuttaa pukeutumiseesi?
- Eroaako pukeutumisesi tietyissä tilanteissa: miten, milloin & miksi?
- Mitä pukeutumisella voi viestiä?

3. KIUSAAMINEN JA NIMITTELY

- Miksi homotellaan/huoritellaan?
- Mitä termit oikeastaan tarkoittavat?
- Tarkoitetaanko termejä tosissaan, miksi niitä sitten käytetään?
- Voitteko ilmaista vapaasti omaa seksuaalista suuntautumistanne/voivatko muut?
- Antoiko ajattelemisen aiheita – harkitsetko jatkossa?

4. OMA VASTUU JA VAIKUTUSMAHDOLLISUUDET

- Miten voit edistää omia ja muiden oikeuksia?
- Mitä voit tehdä, jotta ko.oikeudet toteutuisivat?
- Uskotteko, että pystytte tämän jälkeen puuttumaan paremmin kiusaamiseen/häirintään?
- Millä tavoin, herättikö ajatuksia, antoiko koulutus vinkkejä?
- Tiesitkö, että puuttuminen on jokaisen oikeus ja velvollisuus?

5. KOULUTUS

- Mikä oli uutta tietoa/mikä ennestään selvää?
- Tuliko turhaa tietoa? Onko ko.aiheita käsitelty aikaisemmin, kuinka paljon, missä yhteydessä?
- Kommentteja kouluttajasta, oliko luonteva, puhuttiinko asioista ”oikealla tavalla”?
- Millä tavalla haluisitte asioista puhuttavan, oma oppiaine/koulutus/pienryhmä?
- Jäikö jotain askarruttamaan? Arvosana koulutuksesta? 1-5

Mun Rajat -kampanjan keskeisimpien artikloiden mukaan jokaisella on

- oikeus omaan kehoonsa, tunteisiinsa ja mielipiteisiinsä
- oikeus ja jokaisen tulee uskaltaa määrittää omat rajansa
- oikeus määrätä, kuka saa koskea ja miten
- oikeus ympäristöön, jossa ei homotella eikä huoritella
- oikeus ympäristöön, jossa saa näyttää omalta itseltään